University of Tehran
Faculty of Social Sciences
Institute of Social Studies and Research

Social Studies and Research in Iran

Home page: https://jisr.ut.ac.ir/?lang=en

E- ISSN: 2588-6355

An Investigation of the Desire to International Migrate and its Associated Factors among Iranian Youth

Valiollah Rostamalizadeh[1] | Rasoul Sadeghi[2] | Reza Nobakht[3]

[1]. Corresponding Author, Department of Migration and Urbanization, National Institute for Population Research, Tehran, Iran. E-mail: v.rostamalizadeh@nipr.ac.ir

[2]. Department of Demography, Faculty of Social Sciences, University of Tehran & National Institute for Population Research, Tehran, Iran. E-mail: rassadeghi@ut.ac.ir

[3]. Department of Social Science, Payam Noor University, Tehran, Iran. E-mail: rznoubakht1981@pnu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Received: 19 February 2026
Received in revised form: 14 April 2026
Accepted: 07 May 2026
Published online: 23 September 2026

Keywords:
Desire to Migrate, Economic Security, Hope for the Future, International Migration, Social and Youth

ABSTRACT

In recent years, increasing international migration and the heightened desire to migrate have emerged as major challenges in policymaking, especially in developing countries. In this regard, this study seeks to address two key questions: 1) What is the status of young people's desire toward international migration in Iran? 2) What are the main causes and factors influencing the desire to migrate from Iran?

The study employs a secondary analysis of data derived from the National Survey of Values and Attitudes of Iranian Youth (2020). The data were collected through a nationwide survey encompassing Iranian citizens aged 18 to 35. The calculated sample size for this survey, was 11,364 individuals.

The findings show that about half of the respondents (45.5%) have a desire to migrate from Iran and live in another country. Results from the multivariate regression analysis indicate that a set of factors -including education, household expenditure level, life satisfaction, hope for the future, perceived social and economic security, lifestyle patterns, and sense of national belonging- jointly account for about 49% of the variance in migration intention.

Accordingly, any effective policy response must adopt a comprehensive approach addressing economic, social, and cultural dimensions. Strengthening hope for the future, expanding employment opportunities, enhancing perceptions of social and economic security, and fostering a stronger sense of national belonging are crucial for mitigating migration tendencies among the younger generation.

Cite this article: Rostamalizadeh, V., Sadeghi, R. & Nobakht, R. (2026). An Investigation of the Desire to International Migrate and its Associated Factors among Iranian Youth. *Social Studies and Research in Iran*, 15(3), 19-43. https://doi.org/10.22059/jisr.2026.404783.1675

Author(s) retain the copyright. Publisher: University of Tehran Press
DOI: https://doi.org/10.22059/jisr.2026.404783.1675

Extended Abstract

Introduction

Evidence indicates that the level of desire to migrate from Iran has increased in recent years. For instance, approximately 42 percent of respondents in the National Survey of Social Capital (2018) expressed a desire to migrate. This figure reached approximately 47.5 percent in other studies (Firozysoreh et al., 2020) and 52.5 percent (Haghdoost et al., 2022). Such a high level of desire to migrate may contribute to the emergence of a "migration fever" and the widespread perception of migration as a desirable or generalized option within society. However, not all individuals who desire to migrate have the practical means to do so, which may in turn generate various psychological, social, economic, and even political consequences for society.

The continuation of a negative net migration balance, alongside persistently low fertility, will have significant demographic consequences. On the one hand, declining fertility rates will reduce the population under the age of 15; on the other hand, negative net migration, particularly among individuals aged 20–40, will contribute to a decline in the country's young and economically active population. The interaction of these two trends will ultimately accelerate the aging of Iran's population. Furthermore, given that a substantial proportion of migrants are of working age and are often skilled and highly educated, the migration of young and skilled human resources can be regarded as a major challenge for the country's future economic and social development.

Most studies on international migration in Iran have been conducted as case-specific investigations in particular geographical areas or among specific population groups, while studies based on nationally representative samples remain limited. Accordingly, drawing on the findings of the National Survey of Values and Attitudes of Iranian Youth conducted in 2020, this study seeks to answer two questions: (1) What is the status of young people's desire to undertake international migration in Iran? and (2) What are the main causes and factors influencing the desire to migrate from Iran?

Method

The research method employed in this study is a secondary analysis of data from the "National Survey of Values and Attitudes of Iranian Youth," conducted in 2020 by the Center for Strategic Studies and Research of the Ministry of Sports and Youth. Data collection was carried out by the Iranian Students Polling Agency (ISPA).

The statistical population of the study consisted of young people aged 18–35 across the country. Based on the Cochran formula, the calculated sample size for the survey was 11,364 respondents.

Findings

The findings of this study indicate that the desire to migrate from the country is a widespread and significant phenomenon. Nearly half of the young people surveyed (45.5 percent) expressed a desire to migrate from Iran and stated that they wished to live in a country other than Iran.

Regional analyses also indicate that in provinces such as Tehran, Alborz, and Kordestan, the proportion of young people desiring to migrate is higher than the proportion expressing a preference to remain in the country. In contrast, in southern and less-developed provinces, the preference to remain in the country is predominant. These findings underscore the importance of economic development, employment opportunities, and educational conditions in shaping the desire to migrate.

The findings further demonstrate that the desire to migrate is associated with the demographic characteristics of young people. Specifically, unmarried youth, individuals without children, and younger age groups (18–24 years) exhibited the highest levels of desire to migrate. These

results suggest that family ties and social responsibilities, including marriage and childbearing, are strongly associated with decisions to leave the country. The findings also indicate that gender does not have a statistically significant association with the desire to migrate and did not remain significant in the multivariate model.

University education, high household expenditures, active employment status, and residence in large cities are associated with greater desire to migrate. Young people with university education expressed the highest levels of desire to migrate, which may reflect a mismatch between educational expectations and the employment opportunities available within the country. Moreover, the higher level of desire to migrate among groups experiencing higher living costs indicates that migration is not confined to disadvantaged groups; rather, it is also considered among the middle and higher socioeconomic groups as a strategy for improving quality of life and gaining access to better employment and welfare opportunities.

The findings of this study indicate that the desire to migrate does not arise solely from individual characteristics but is significantly associated with the prevailing social and economic structures. Variables such as life satisfaction, expectations for the future—both at the broader societal level and at the individual and occupational levels—as well as perceptions of social and economic security are associated with young people's decisions to remain in or leave the country.

In addition to structural factors, cultural and value-based attitudes are also associated with the desire to migrate. The results indicate that attitudes toward social norms, particularly regarding clothing and hijab, are correlated with the desire to migrate. Non-adherence to traditional views regarding dress is associated with a substantial increase in the likelihood of desiring to migrate, whereas agreement with such views is associated with a greater inclination to remain in the country.

On the other hand, the role of a sense of attachment to the homeland as a factor discouraging migration represents one of the key findings of this study. A strong sense of national attachment reinforces individuals' emotional and identity-based ties to their society and increases the psychological and social costs associated with migration. Consequently, even under conditions of economic or cultural dissatisfaction, individuals with stronger national attachment may be less inclined to leave the country.

Conclusion

Overall, the findings of this study underscore the need for a multidimensional perspective on youth migration. Migration is the outcome of the interaction of economic, social, cultural, and identity-related factors. Effective policymaking in this area therefore requires strengthening social hope, enhancing perceptions of social and economic security, reducing cultural gaps, and ultimately reinforcing a sense of belonging and social capital among the younger generation.

Acknowledgements: This article is derived from the research project entitled *"Factors Determining the Desire to Migrate from Iran among Young People,"* conducted at the National Institute for Population Research. We thank the National Population Research Institute. We also express our appreciation to the team behind the journal Social Studies and Research in Iran.

Conflict of Interest: The authors declare no conflict of interest

دانشگاه تهران
دانشکده علوم اجتماعی
موسسه مطالعات و تحقیقات اجتماعی

مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران

Home page: http://Jisr.ut.ac.ir

شاپا الکترونیکی: ۶۳۵۵-۲۵۸۸

بررسی تمایل به مهاجرت بین‌المللی و همبسته‌های آن در میان جوانان ایرانی

ولی‌اله رستمعلی‌زاده[۱] | رسول صادقی[۲] | رضا نوبخت[۳]

۱. نویسندهٔ مسئول، گروه مهاجرت و شهرنشینی، مؤسسهٔ تحقیقات جمعیت کشور، تهران، ایران. رایانامه: v.rostamalizadeh@nipr.ac.ir
۲. گروه جمعیت‌شناسی، دانشکدهٔ علوم اجتماعی، دانشگاه تهران و مؤسسهٔ تحقیقات جمعیت کشور، تهران، ایران. رایانامه: rassadeghi@ut.ac.ir
۳. گروه علوم اجتماعی، دانشکدهٔ علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. رایانامه: rznoubakht1981@pnu.ac.ir

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقالهٔ پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۱/۳۰
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۱/۲۵
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۲/۱۷
تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۷/۱

کلیدواژه‌ها:
امنیت اجتماعی و اقتصادی، امید به آینده، تمایل به مهاجرت، جوانان، مهاجرت بین‌المللی

چکیده

در سال‌های اخیر، افزایش مهاجرت‌های برون‌مرزی و شکل‌گیری و افزایش میل به مهاجرت، به یکی از چالش‌های کلیدی حوزهٔ سیاست‌گذاری تبدیل شده است. در این راستا، این مقاله به دنبال پاسخ به این سؤالات است؛ ۱. وضعیت تمایل جوانان به مهاجرت بین‌المللی در ایران چگونه است؟ ۲. مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت از ایران کدام‌اند؟

روش پژوهش، تحلیل ثانویهٔ داده‌های پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان کشور در سال ۱۳۹۹ است. جمع‌آوری اطلاعات به روش پیمایشی صورت گرفته و جامعهٔ آماری شامل شهروندان ۱۸ تا ۳۵ سالهٔ سراسر کشور است.

یافته‌ها نشان می‌دهد حدود نیمی از جوانان مورد بررسی (۴۵/۵ درصد) تمایل به مهاجرت و زندگی در کشوری دیگر دارند. نتایج تحلیل چندمتغیره نشان داد مجموعه‌ای از متغیرها، شامل تحصیلات، سطح هزینهٔ خانوار، رضایت از زندگی، امید به آینده، احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی، سبک زندگی و احساس تعلق به وطن قادرند حدود ۴۹ درصد از تغییرات تمایل به مهاجرت را تبیین کنند.

براساس یافته‌های پژوهش، کاهش میل به مهاجرت در میان جوانان مستلزم توجه همزمان به ابعاد اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی و اتخاذ اقداماتی در جهت تقویت امید به آینده، بهبود فرصت‌های شغلی، ارتقای احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی و افزایش احساس تعلق به کشور است.

استناد: رستمعلی‌زاده، ولی‌اله، صادقی، رسول و رضا، نوبخت (۱۴۰۵). بررسی تمایل به مهاجرت بین‌المللی و همبسته‌های آن در میان جوانان ایرانی. مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱۵(۳)، ۱۹-۴۳. https://doi.org/10.22059/jisr.2026.404783.1675

نویسندگان حق نشر و حقوق کامل انتشار را حفظ می‌کنند.

ناشر: مؤسسهٔ انتشارات دانشگاه تهران.
DOI: https://doi.org/10.22059/jisr.2026.404783.1675

۱. مقدمه و بیان مسئله

مهاجرت و حرکات جمعیتی بین مرزها اگرچه سابقه‌ای دیرینه به پهنای تاریخ بشر دارد، اما در نیم قرن اخیر حجم و میزان آن افزایشی قابل‌توجه داشته است (صادقی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۴). براساس شواهد آماری، حجم مهاجرت‌های بین‌المللی در دو دهۀ گذشته حدود دو برابر افزایش یافته و در سال ۲۰۲۰ در سراسر دنیا به ۲۸۱ میلیون نفر رسیده است. به بیان دیگر، بیش از ۳/۶ درصد جمعیت جهان در کشوری که به دنیا آمده‌اند زندگی نمی‌کنند (سازمان بین‌المللی مهاجرت، ۲۰۲۴). جوانان سهم عمده‌ای در جریانات اخیر مهاجرت‌های بین‌المللی دارند؛ به‌طوری‌که حدود ۷۵ درصد مهاجران را افراد ۲۰ تا ۶۴ ساله، یعنی جمعیت در سنین فعالیت، تشکیل می‌دهند (سازمان بین‌المللی مهاجرت، ۲۰۱۹).

ایران نیز طی دهه‌ها به‌عنوان یکی از کشورهای فرستندۀ مهاجر شناخته شده است (آهویی و زارع، ۱۴۰۳: ۵۳۵)؛ به‌طوری‌که تعداد کل مهاجران ایرانی‌تبار از حدود نیم میلیون نفر قبل از انقلاب ۱۳۵۷ به ۳/۱ میلیون نفر در سال ۲۰۱۹ افزایش یافته که به‌ترتیب معادل ۱/۳ و ۳/۸ درصد جمعیت کشور بوده است (آزادی و همکاران، ۲۰۲۰: ۳). بررسی روند خالص مهاجرتی کشور هم نشان می‌دهد موازنۀ مهاجرتی کشور در دو دهۀ اخیر همواره منفی بوده است. براساس گزارش بانک جهانی (۲۰۲۳)، تراز مهاجرتی ایران در سال مذکور حدود ۲/۱- در هزار برآورد شده است. به بیان دیگر، به ازای هر هزار نفر جمعیت، سالانه دو نفر درنتیجۀ مهاجرت از جمعیت کشور کاسته می‌شود. همچنین مطابق داده‌های رصدخانۀ مهاجرتی ایران (۱۴۰۱)، در فاصلۀ سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۱ به‌طور متوسط سالانه حدود ۸۶ هزار ویزا یا اقامت غیرتوریستی برای ایرانیان در کشورهای اروپایی، آمریکای شمالی، استرالیا، ترکیه و سایر اعضای سازمان همکاری و توسعۀ اقتصادی صادر شده است. همچنین طبق گزارش سازمان همکاری اقتصادی و توسعه[1]، از ۵۰ کشور برتر مبدأ مهاجران جدید این سازمان در سال‌های ۲۰۲۰ تا ۲۰۲۱، ایران در رتبۀ ۱۲ قرار داشته و درصد افزایش آن به نسبت به سال قبل ۱۴۱ درصد بوده است (سازمان همکاری اقتصادی و توسعه، ۲۰۲۳). جهت و جریان اصلی مهاجرت به‌ویژه مهاجران ماهر و تحصیل‌کرده به‌سوی کشورهای توسعه‌یافته و به‌ویژه کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی و توسعه است (سازمان بین‌المللی مهاجرت، ۲۰۱۹).

نکتۀ حائز اهمیت آن است که بخش عمدۀ مهاجران در سنین جوانی قرار دارند و از مهارت و سرمایۀ انسانی زیادی برخوردارند. مطالعات نشان می‌دهد کیفیت سرمایۀ انسانی مهاجران ایرانی بالا است؛ به‌گونه‌ای که مهاجران به کشورهای توسعه‌یافته (اروپا، آمریکای شمالی و استرالیا) غالباً از تحصیلات و مهارت‌های انسانی بیشتری برخوردارند؛ درحالی‌که مهاجران به کشورهای همسایه و حوزۀ خلیج‌فارس عمدتاً در زمینه‌های اقتصادی و تجاری فعال هستند (رستمعلی‌زاده و حسینی، ۱۳۹۴: ۱۳۴). این امر اهمیت پیامدهای اجتماعی و اقتصادی مهاجرت را برای آیندۀ توسعۀ کشور دوچندان می‌سازد. خروج آنان به معنای ازدست‌رفتن بخش قابل‌توجهی از سرمایۀ انسانی و اقتصادی کشور است (صادقی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۴–۸۵؛ رستمعلی‌زاده و حسینی، ۱۳۹۴: ۱۳۴).

افزون بر مهاجران بالفعل، شواهد نشان می‌دهد میزان تمایل به مهاجرت نیز در ایران در سال‌های اخیر افزایش یافته است؛ برای نمونه، در پیمایش ملی سرمایۀ اجتماعی (۱۳۹۷)، حدود ۴۲ درصد پاسخگویان تمایل به مهاجرت داشتند. این رقم در مطالعات دیگر به ۴۷/۵ درصد (فیروزی سوره و همکاران، ۱۳۹۹) و ۵۲/۵ درصد (حق‌دوست و همکاران، ۱۴۰۱) رسید. چنین سطحی از تمایل به مهاجرت می‌تواند زمینه‌ساز شکل‌گیری «تب مهاجرت» و گسترش همه‌انگاری مهاجرت در جامعه باشد (موحدی و همکاران، ۱۴۰۰:

1. OECD

۱۰۱–۱۰۲). بااین‌حال، همهٔ افراد متمایل به مهاجرت، امکان عملی‌کردن آن را ندارند و همین امر می‌تواند پیامدهای روانی، اجتماعی، اقتصادی و حتی سیاسی متعددی در جامعه ایجاد کند (عبداللهی و رضایی، ۱۴۰۱: ۱۶۲).

تداوم روند منفی تراز مهاجرتی در کنار تداوم باروری پایین، پیامدهای جمعیتی چشمگیری خواهد داشت. از یک سو، کاهش نرخ باروری موجب کاهش جمعیت زیر ۱۵ سال می‌شود و از سوی دیگر، موازنهٔ منفی مهاجرت به‌ویژه در گروه سنی ۲۰ تا ۴۰، به کاهش جمعیت جوان و فعال کشور منجر خواهد شد. این هم‌افزایی درنهایت تسریع روند سالخوردگی جمعیت ایران را رقم می‌زند (مشفق و شجاعی، ۱۴۰۱: ۱۵۹). همچنین با توجه به اینکه بخش عمدهٔ مهاجران در سنین فعالیت و غالباً جزو نیروهای متخصص و تحصیل‌کرده هستند، مهاجرت نیروی انسانی ماهر و جوان می‌تواند چالشی اساسی برای آیندهٔ اقتصادی و اجتماعی کشور قلمداد شود.

مطالعات انجام‌شده، بر افزایش تمایل به مهاجرت بین‌المللی در کشور و در دههٔ اخیر تأکید دارند (صادقی و سید حسینی ۱۳۹۸: ۱۰؛ رضایی و صادقی ۱۴۰۰: ۴۷). همچنین اغلب مطالعات در حوزهٔ مهاجرت بین‌المللی در ایران، به‌صورت موردی و در مناطق جغرافیایی یا در میان گروه‌های خاصی از جمعیت انجام شده است (حسین‌پور و همکاران ۱۳۹۹؛ فروتن ۱۳۹۶) و مطالعاتی که با نمونه‌ای در سطح ملی انجام شده باشند، محدودند. این مطالعه با بهره‌گیری از نتایج پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان کشور در سال ۱۳۹۹ به دنبال پاسخ به این دو سؤال است: ۱. وضعیت تمایل جوانان به مهاجرت بین‌المللی در ایران چگونه است؟ ۲. مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تمایل به مهاجرت از ایران کدام‌اند؟

۲. پیشینهٔ پژوهش

فروتن (۱۳۹۶) به بررسی میزان تمایل به مهاجرت در میان مردان و زنان ۱۵ ساله و بالاتر ساکن در نقاط شهری و روستایی شهرستان‌های منتخب ایران پرداخت و نشان داد نزدیک به نیمی از جمعیت مورد مطالعه تمایل به مهاجرت دارند. همچنین تمایل به مهاجرت، بسیار تحت تأثیر سه دسته متغیر است: متغیرهای جمعیت‌شناختی از قبیل سن، جنس، محل سکونت، وضعیت تأهل، تحصیلات، متغیرهای مرتبط با نگرش جنسیتی و متغیرهای دینداری. علاوه‌براین، انگیزه‌های اقتصادی و شغلی نیز اهمیت دارند که نقش به‌مراتب مهم‌تر و تعیین‌کننده‌تری در تمایل به مهاجرت ایفا می‌کنند. صادقی و همکاران (۱۳۹۷) با استفاده از تحلیل ثانویهٔ داده‌های خرد پیمایش ملی سرمایهٔ اجتماعی در ایران در سال ۱۳۹۳ که در بین افراد ۱۸ سال به بالای ساکن در ۳۱ استان کشور انجام گرفت، نشان دادند حدود یک‌چهارم پاسخگویان تمایل زیادی به مهاجرت خارج از کشور دارند. نتایج تحلیلی آن‌ها مشخص کرد تمامی ابعاد و سطوح سرمایهٔ اجتماعی با تمایل به مهاجرت خارج از کشور دارای رابطهٔ منفی و معنی‌دارند. طاهری دمنه و کاظمی (۱۳۹۷) نیز در پژوهشی کیفی و با بررسی تصاویر آیندهٔ جوانانی که مایل به مهاجرت هستند، به این نتیجه رسیدند که سه مضمون اصلی (تصاویر ویران‌شهری از مبدأ، پیروی از یک همه‌گیری برای رفتن، و جاذبهٔ مقصد) تصاویر قوی محرک مهاجرت به‌شمار می‌آیند.

صادقی و سیدحسینی (۱۳۹۸) با بررسی میزان تمایل جوانان به مهاجرت بین‌المللی و عوامل تعیین‌کنندهٔ آن در شهر تهران به این نتیجه رسیدند که نیمی از جوانان مورد بررسی تمایل زیادی به مهاجرت بین‌المللی دارند و حدود ۴۰ درصد نیز تصمیم به مهاجرت گرفته‌اند. مهم‌ترین دلایل انتخاب آن‌ها جاذبه‌های فرهنگی–اجتماعی، آموزشی و اقتصادی بوده است. فیروزی سوره و همکاران (۱۳۹۹) در پیمایشی از دانشجویان تحصیلات تکمیلی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی توضیح دادند ۴۷/۵ درصد دانشجویان در تمایل خود به مهاجرت (برون‌کوچی) را بسیار زیاد عنوان کرده‌اند. برمبنای نتایج آن‌ها عوامل سیاسی و اجتماعی بیشترین نقش و تأثیرگذاری را بر تمایل مهاجرت نخبگان به خارج از کشور دارند. در مطالعات رضایی و صادقی (۱۴۰۰) و عبداللهی و

رضایی (۱۴۰۱) با سنجش تمایل ایرانی‌ها به مهاجرت از کشور و عوامل مؤثر بر آن با استفاده از تحلیل ثانویهٔ داده‌های خرد پیمایش ملی سرمایهٔ اجتماعی مشخص شد افرادی که سودای مهاجرت از ایران را دارند اغلب مرد، مجرد، جوان، تحصیل‌کردهٔ دانشگاهی، با رضایت اجتماعی پایین، متعلق به طبقهٔ اجتماعی متوسط و بالا و ساکن در شهرهای بزرگ هستند. از این‌رو، اغلب جمعیت مایل به مهاجرت را افراد تحصیل‌کرده، ماهر و متخصص تشکیل می‌دهند؛ بنابراین، سودای مهاجرت در میان ذهنیت ایرانی‌ها –به‌ویژه نسل جوان– شکل گرفته و این وضعیت می‌تواند حجم مهاجرت‌های بین‌المللی از کشور را افزایش دهد. همچنین نتایج آن‌ها نشان داد رضایت اجتماعی، امید و نشاط اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی و ارزیابی وضعیت آیندهٔ کشور با تمایل به مهاجرت خارج از کشور رابطهٔ معناداری دارند. رستمعلی‌زاده و نوبخت (۱۴۰۲) نیز در مطالعهٔ تعیین‌کننده‌های زمینه‌ای و ساختاری تمایل به مهاجرت از کشور در بین جوانان ۱۵–۲۹ سالهٔ شهر بوشهر به این نتیجه رسیدند که تمایل مهاجرتی مردان، افراد متأهل، افرادی که خانواده‌های پرجمعیت دارند و همچنین اشخاصی پردرآمد بیشتر از دیگران است. نتایج آن‌ها بیانگر آن است که متغیرهای محیطی (نابرابری، امید به آینده) و مجردبودن به‌عنوان یک متغیر زمینه‌ای و سطح خرد بیشترین اثرگذاری را در تبیین تمایل به مهاجرت نسل جوان دارند و اینکه درمجموع نابرابری مهم‌ترین تبیین‌کننده است.

البادوی[1] (۲۰۱۱) در مطالعهٔ تمایلات مهاجرتی در میان جوانان مصر توضیح داد که از هر سه مرد جوان در گروه سنی ۱۵ تا ۲۹ در مصر، یک نفر تمایل خود را برای مهاجرت ابراز کرده است. براساس نتایج، داشتن یک مهاجر در شبکهٔ اجتماعی یکی از عوامل کلیدی در رواج آرزوهای مهاجرتی در میان جوانان در مصر است. از سوی دیگر جوانان ثروتمند تمایل بیشتری برای مهاجرت به غرب دارند. همچنین نگرانی درمورد چشم‌انداز آینده به‌طورکلی یک عامل فشار برای ایجاد تمایلات مهاجرتی در میان جوانان مصری بوده است. بال[2] (۲۰۱۳) در مطالعهٔ علل اشتیاق جوانان تحصیل‌کردهٔ بنگلادشی به مهاجرت به مکان‌های دور نشان داد برای بسیاری از «مهاجران مشتاق»، اشتیاق به ترک، استعاره‌ای از ناامیدی و جدایی است. رشد اقتصادی، شهرنشینی سریع و سرمایه‌گذاری فزاینده در آموزش، جوانان نوظهور شهری طبقهٔ متوسط را با خواسته‌های سبک زندگی جدید «مدرن» که نمی‌توان در کشورشان برآورده کرد و سبب حس جدایی از کشور مبدأ (بنگلادش) می‌شود، مواجه می‌کند. این پژوهش به‌ویژه بر این موضوع تمرکز دارد که چگونه تصورات فرهنگی مکان‌های خارجی با ارزیابی‌های شخصی زندگی محلی مرتبط است. ویلیامز[3] و همکاران (۲۰۱۸) در مطالعهٔ قصد مهاجرت در میان جوانان در اروپا که به‌صورت آنلاین از ۲۰ هزار و ۴۷۳ پاسخ‌دهندهٔ غیردانشجوی ۱۶ تا ۳۵ ساله از ۹ کشور اتحادیهٔ اروپا نظرسنجی شد، اهمیت عوامل کلان (مانند نابرابری‌های اقتصادی و روندهای کلان اقتصادی)، میانی (مانند دسترسی به دانش درخصوص زندگی در خارج از کشور) و خرد (مانند ویژگی‌های فردی) را تأیید کردند. مطابق یافته‌ها، قصد مهاجرت در میان جوانان به‌شدت به چارچوب زمانی تصمیم‌گیری وابسته است؛ به‌طوری‌که ۱۷ درصد پاسخ‌دهندگان در یک سال و ۳۰ درصد در طول پنج سال احتمالاً مهاجرت می‌کنند یا برنامه‌های قاطعی برای مهاجرت دارند. عبدالواحد[4] و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعهٔ قصد مهاجرت در میان جوانان مصری نشان می‌دهد سن، جنسیت، وضعیت تأهل و وضعیت شغلی پاسخ‌دهندگان نقش مهمی در شکل‌دادن به قصد مهاجرت در میان جوانان دارند. علاوه‌براین، پاسخ‌دهندگانی که در فعالیت‌های سیاسی داوطلبانه شرکت کرده‌اند، قصد بیشتری برای مهاجرت دارند. آن‌ها درخصوص قصد مهاجرت در میان جوانان مصری به سه مجموعه عامل اشاره می‌کنند: ۱. ویژگی‌های فردی و اجتماعی–

1. Elbadawy
2. Bal
3. Williams
4. Abdelwahed

اقتصادی؛ ۲. ویژگی‌های خانواده؛ و ۳. ویژگی‌های اجتماعی، سیاسی و مدنی. پورمهدی[1] و همکاران (۲۰۲۳) نیز در مطالعهٔ محرک‌های تمایل دانشجویان لیبیایی برای مهاجرت نشان داد جنسیت، خانواده، رضایت از زندگی، چشم‌انداز کشور و درگیری و جنگ عوامل کلیدی مؤثر بر تمایل دانشجویان لیبیایی برای مهاجرت هستند.

بررسی مطالعات در ایران و کشورهای مختلف جهان نشان داد عوامل مختلفی از جمله عوامل اقتصادی مانند دستیابی به حقوق و دستمزد بالاتر و سطح رفاه بهتر، عوامل اجتماعی و سیاسی و مدنی مانند احساس نابرابری، امید به آینده و رضایت اجتماعی، شبکه‌های اجتماعی، دسترسی به آزادی‌های مدنی و مواردی از این قبیل، و همچنین ویژگی‌های جمعیت‌شناختی افراد مانند سن، جنس و تحصیلات و آموزش نقش مهمی در شکل‌گیری تمایلات مهاجرتی افراد ایفا می‌کند. از سوی دیگر در برخی کشورها نیز شرایطی مانند جنگ و درگیری یا ناامنی موجب افزایش تمایلات مهاجرتی در افراد می‌شود.

همان‌طور که مشاهده می‌شود، مطالعات انجام‌شده در حوزهٔ مهاجرت بین‌المللی با تمرکز بر گروه‌ها و طیف خاصی از جامعه انجام شده و در مطالعاتی که به‌صورت تحلیل ثانویهٔ داده‌های ملی انجام شده بر مفاهیم خاصی متمرکز بوده است. در این پژوهش هم‌زمان به عوامل خرد (مشخصه‌های فردی) و عوامل کلان (ویژگی‌های محیط مهاجرتی) صورت می‌گیرد.

جدول ۱. خلاصهٔ پیشینهٔ داخلی و خارجی مهاجرت بین‌المللی

نویسنده (گان)	موضوع مطالعه	یافته‌های کلیدی	عوامل اصلی تمایل به مهاجرت
صادقی و همکاران (۱۳۹۷)	بررسی تأثیر سرمایهٔ اجتماعی بر تمایل به مهاجرت از ایران	حدود یک‌چهارم پاسخگویان تمایل زیادی به مهاجرت خارج از کشور دارند. نتایج تحلیلی هم نشان می‌دهد تمامی ابعاد و سطوح سرمایهٔ اجتماعی با تمایل به مهاجرت خارج از کشور دارای رابطهٔ منفی و معنی‌دار هستند.	عوامل اجتماعی
فروتن (۱۳۹۶)	مهاجرین بالقوه در ایران: تبیین جمعیت‌شناختی و اجتماعی تمایلات مهاجرت به خارج از کشور	نزدیک به نیمی از جمعیت مورد مطالعه تمایل به مهاجرت دارند. همچنین تمایل به مهاجرت، بسیار تحت تأثیر سه دسته متغیر عمده (متغیرهای جمعیت‌شناختی از قبیل سن، جنس، محل سکونت، وضعیت تأهل، تحصیلات، متغیرهای نگرش جنسیتی و متغیرهای دینداری) است. بااین‌حال انگیزه‌های اقتصادی و شغلی نقش به‌مراتب مهم‌تر و تعیین‌کننده‌تری در تمایل به مهاجرت ایفا می‌کنند.	عوامل اقتصادی عوامل اجتماعی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی
طاهری دمنه و کاظمی (۱۳۹۷)	تمایل به مهاجرت در بین جوانان؛ مطالعه‌ای کیفی در تصاویر آینده	سه مضمون اصلی تصاویر ویران‌شهری از مبدأ، پیروی از همه‌گیری برای رفتن، و جاذبهٔ مقصد) تصاویر قوی محرک مهاجرت به‌شمار می‌آیند.	عوامل اجتماعی
صادقی و سیدحسینی (۱۳۹۸)	میزان تمایل جوانان به مهاجرت بین‌المللی و عوامل تعیین‌کننده آن در تهران	نیمی از جوانان مورد بررسی تمایل زیادی به مهاجرت بین‌المللی دارند و حدود ۴۰ درصد نیز تصمیم به مهاجرت گرفته‌اند. مهم‌ترین دلایل انتخاب آن‌ها جاذبه‌های فرهنگی-اجتماعی، آموزشی و اقتصادی است.	عوامل اقتصادی عوامل اجتماعی
فیروزی سوره و همکاران (۱۳۹۹)	تحلیل اجتماعی تمایل به مهاجرت دانشگاهیان	۴۷/۵ درصد دانشجویان تمایل بسیار زیادی به مهاجرت (برون‌کوچی) دارند. برمبنای نتایج، عوامل سیاسی و اجتماعی بیشترین تأثیرگذاری را بر تمایل مهاجرت نخبگان به خارج از کشور دارند.	عوامل اجتماعی و سیاسی و مدنی
رضایی و صادقی (۱۴۰۰)	سودای مهاجرت: تمایل ایرانی‌ها به مهاجرت و عوامل تعیین‌کنندهٔ آن	حدود یک‌چهارم پاسخگویان میل به مهاجرت از ایران دارند. افرادی که در سودای مهاجرت از ایران هستند اغلب مرد، مجرد، جوان، تحصیل‌کردهٔ دانشگاهی، با رضایت اجتماعی پایین، متعلق به طبقهٔ اجتماعی متوسط و بالا و ساکن در شهرهای بزرگ هستند. از این‌رو، اغلب جمعیت مایل	عوامل اجتماعی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

1. Pourmehdi

نویسنده (گان)	موضوع مطالعه	یافته‌های کلیدی	عوامل اصلی تمایل به مهاجرت
		به مهاجرت را افراد تحصیل‌کرده، ماهر و متخصص تشکیل می‌دهند.	
عبداللهی و رضایی (۱۴۰۱)	تمایل به مهاجرت از ایران و عوامل مؤثر بر آن: نتایج تحلیل ثانویهٔ پیمایش سرمایهٔ اجتماعی ۱۳۹۷	۴۲ درصد پاسخگویان تمایل به مهاجرت خارج از کشور دارند. همچنین افراد مایل به مهاجرت اغلب مجرد، جوان (۱۸ تا ۴۹ سال)، با تحصیلات دانشگاهی، طبقهٔ اجتماعی متوسط و ساکن در شهرها هستند. نتایج تحلیلی نیز نشان می‌دهد رابطهٔ عوامل ساختاری (رضایت اجتماعی، امید و نشاط اجتماعی، احساس امنیت اجتماعی و ارزیابی وضعیت آیندهٔ کشور) و تمایل به مهاجرت خارج از کشور رابطهٔ منفی و معنادار دارند.	عوامل اجتماعی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی
نوبخت و رستمعلی‌زاده (۱۴۰۲)	تعیین‌کننده‌های زمینه‌ای و ساختاری تمایل به مهاجرت از کشور در بین جوانان	تمایل مهاجرتی مردان، افراد متأهل، افرادی که خانواده‌های پرجمعیت دارند و همچنین اشخاص پردرآمد بیشتر از دیگران است. با توجه به مدل نظری تمایل/توانایی کارلینگ، متغیرهای محیطی (نابرابری، امید به آینده) و مجردبودن به‌عنوان یک متغیر زمینه‌ای و خرد، بیشترین اثرگذاری را در تبیین تمایل به مهاجرت نسل جوان دارند. درمجموع نابرابری مهم‌ترین تبیین‌کننده است.	عوامل اجتماعی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی
الباداوی (۲۰۱۱)	تمایلات مهاجرتی در میان جوانان مصر: چه کسی مایل به مهاجرت است؟	از هر سه مرد جوان در گروه سنی ۱۵ تا ۲۹ در مصر، یک نفر تمایل خود را برای مهاجرت ابراز کرده است. مطابق نتایج، داشتن یک مهاجر در شبکهٔ اجتماعی یکی از عوامل کلیدی در رواج آرزوهای مهاجرتی در میان جوانان مصری است. از سوی دیگر، جوانان ثروتمند تمایل بیشتری برای مهاجرت به غرب دارند. همچنین نگرانی درمورد چشم‌انداز آینده به‌طورکلی یک عامل فشار برای ایجاد تمایلات مهاجرتی در میان جوانان مصری است.	عوامل اجتماعی
بال (۲۰۱۳)	اشتیاق به مکان‌های دور: ایجاد تمایلات مهاجرتی در بین جوانان و تحصیل‌کرده بنگلادشی در داکا	برای بسیاری از «مهاجران مشتاق»، اشتیاق به ترک، استعاره‌ای از ناامیدی و جدایی است. رشد اقتصادی، شهرنشینی سریع و سرمایه‌گذاری فزاینده در آموزش، جوانان نوظهور شهری طبقهٔ متوسط را با خواسته‌های سبک زندگی جدید «مدرن» که نمی‌توان در کشورشان برآورده کرد و سبب حس جدایی از کشور مبدأ (بنگلادش) می‌شود، مواجه می‌کند. این پژوهش به‌ویژه بر این موضوع تمرکز دارد که چگونه تصورات فرهنگی مکان‌های خارجی با ارزیابی‌های شخصی زندگی محلی مرتبط است.	عوامل اقتصادی عوامل اجتماعی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی
ویلیامز و همکاران (۲۰۱۸)	قصد مهاجرت در میان جوانان در اروپا: تحلیل مقایسه‌ای و چندسطحی	یافته‌های پژوهش اهمیت عوامل کلان (مانند نابرابری‌های اقتصادی و روندهای کلان اقتصادی)، میانی (مانند دسترسی به دانش درخصوص زندگی در خارج از کشور) و خرد (مانند ویژگی‌های فردی) را تأیید می‌کند. مطابق یافته‌ها، قصد مهاجرت در میان جوانان به‌شدت به چارچوب زمانی تصمیم‌گیری وابسته است؛ به‌طوری‌که ۱۷ درصد پاسخ‌دهندگان در یک سال و ۳۰ درصد در طول پنج سال، احتمالاً مهاجرت می‌کنند یا برنامه‌های قاطعی برای مهاجرت دارند.	عوامل اقتصادی عوامل اجتماعی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی
عبدالواحد و همکاران (۲۰۲۰)	قصد مهاجرت در میان جوانان مصری	سن، جنسیت، وضعیت تأهل و وضعیت شغلی پاسخ‌دهندگان نقش مهمی در شکل‌دادن به قصد مهاجرت در میان جوانان دارند. علاوه‌براین، پاسخ‌دهندگانی که در فعالیت‌های سیاسی داوطلبانه شرکت کرده‌اند، قصد بیشتری برای مهاجرت دارند.	عوامل اجتماعی و سیاسی و مدنی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی
پورمهدی و همکاران (۲۰۲۳)	محرک‌های تمایل دانشجویان لیبیایی برای مهاجرت: یک مطالعهٔ مقطعی	جنسیت، خانواده، رضایت از زندگی، چشم‌انداز کشور و درگیری و جنگ عوامل کلیدی مؤثر بر تمایل دانشجویان لیبیایی برای مهاجرت هستند.	عوامل اجتماعی و سیاسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی جنگ و ناامنی

۳. مبانی نظری پژوهش

مهاجرت موضوعی اساساً چندرشته‌ای و میان‌رشته‌ای است که توجه جامعه‌شناسان، اقتصاددانان، مردم‌شناسان، جغرافی‌دانان، دانشمندان علوم سیاسی و... را به خود جلب کرده است. نظریه‌های مهاجرت به دنبال درک دلایل و انگیزه‌های تصمیمات افراد و خانواده‌ها برای جابه‌جایی از مکانی به مکان دیگر به‌صورت داخلی یا بین‌المللی و همچنین عواملی هستند که حفظ جریان مهاجرت را در طول زمان توضیح می‌دهند. نظریه‌های مختلف بسته به منشأ و زمانی که در آن صورت‌بندی شده‌اند، مفاهیم، مفروضات و چارچوب‌های مرجع متفاوتی را به‌کار می‌گیرند. از مهم‌ترین نظریه‌هایی که در اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن ۲۰ مورد توجه محافل علمی قرار گرفت، «نظریهٔ جاذبه و دافعه» بود. این نظریه از نخستین دیدگاه‌ها درخصوص حرکات جغرافیایی افراد در جوامع است و به این نکته اشاره دارد که عوامل اقتصادی–فیزیکی نامناسب در یک مکان (مبدأ) موجب می‌شود تا افراد محل زندگی خود را ترک کنند و به مکان‌های دیگری که از نظر اقتصادی، اجتماعی و فیزیکی در شرایط مناسب‌تری هستند، نقل‌مکان کنند (حاج حسینی، ۱۳۸۵: ۳۷). در اواسط قرن بیستم، نظریه‌های اقتصادی نئوکلاسیک به ابعاد متعدد علوم اجتماعی، از جمله مهاجرت گسترش یافت. دیدگاه اقتصاد نئوکلاسیک یک تصمیم فردی را با انگیزهٔ حداکثرسازی درآمد (سطح خرد) با عوامل ساختاری تعیین‌کننده مانند دستمزد و شرایط اشتغال (سطح کلان) ترکیب می‌کند (دی هاس[1]، ۲۰۰۸: ۱۲–۱۳).

با گذشت زمان، جریان‌های مهاجرت ناهمگن و پیچیده‌تر شد و چارچوب‌های مفهومی جدیدی در پایان قرن بیستم ظاهر شد. نظریهٔ اقتصاد جدید مهاجرت نیروی کار، از دیدگاه نئوکلاسیک نشئت می‌گیرد و اصلاح‌شدهٔ نسخهٔ آن است. ویژگی کلیدی این رویکرد این است که مهاجرت را یک تصمیم خانوادگی می‌داند تا تصمیمی فردی. براساس این دیدگاه، مهاجرت امکان تنوع‌بخشیدن به منابع خانوار را در صورت شکست یا خطر درمورد منابع درآمد محلی فراهم می‌کند (ابرو[2]، ۲۰۱۲: ۱۰–۱۱؛ استارک و بلوم[3]، ۱۹۸۵: ۱۷۳). برخلاف نظریهٔ اقتصاد جدید مهاجرت نیروی کار که پیامدهایی را برای کشورهای مبدأ دربرمی‌گیرد، نظریهٔ بازار کار دوگانه بر کشورهای مقصد تمرکز دارد (نیازی و همکاران، ۱۴۰۰: ۴). نظریهٔ بازار کار دوگانه و نظریهٔ نظام جهانی به‌طور کل، فرایندهای تصمیم‌گیری در سطح خرد را نادیده می‌گیرند و به‌جای آن، تأکیدشان بر نیروهایی است که در سطوح بالاتر انباشت سرمایه عمل می‌کنند. در نظریهٔ سرمایهٔ انسانی، مهاجرت زمانی رخ می‌دهد که درآمد در مبدأ به‌علاوه هزینهٔ واقعی مهاجرت کمتر از درآمد مورد انتظار باشد؛ بنابراین، فرض اساسی این نظریه این است که افراد وقتی تصمیم به مهاجرت می‌گیرند که فایدهٔ مهاجرت‌کردن بر هزینهٔ آن افزونی داشته باشد (حاج حسینی، ۱۳۸۵: ۴۱). در نظریهٔ محرومیت نسبی نیز، افراد مهاجرت را پاسخی به رفع محرومیت‌ها و نارضایتی‌ها می‌دانند. در حقیقت فاصلهٔ بین اهداف ارزشمند و ابزار دستیابی به اهداف موجب احساس محرومیت نسبی می‌شود و اگر فرد منابعی را برای غلبه بر محرومیت‌های خود در خارج از سازمان اجتماعی مبدأ خود درک کند؛ تصمیم به مهاجرت می‌گیرد.

اگرچه مهاجرت‌های بین‌المللی و داخلی در نظریات و دیدگاه‌های مهاجرت براساس حرکات و عمل انجام‌شده بررسی و تحلیل می‌شود، اما این نکته نیز حائز اهمیت است که فرایندهای شناختی و آماده‌سازی پیش از حرکت دارای اهمیت زیادی است (نوبخت و رستمعلی‌زاده، ۱۴۰۲: ۲۷۸)؛ بنابراین محققان مختلفی این فرایندها را با استفاده از دیدگاه‌های مختلف بررسی کرده‌اند. به عبارت دیگر، از دههٔ گذشته علاقهٔ فزاینده‌ای از سوی جامعهٔ سیاست‌گذاری و هم از سوی جوامع دانشگاهی درمورد تمایلات مهاجرت[4]، عوامل

1. De Haas
2. Abreu
3. Stark & Bloom
4. The intentions to migrate

تعیین‌کننده و پیامدهای آن ایجاد شده است. دانشمندان علوم اجتماعی با تمایز تمایل و آرزوی مهاجرت[1] از قابلیت‌ها و توانایی‌های[2] انجام این کار، چارچوب‌های مفهومی مختلفی برای توضیح چگونگی اتخاذ تصمیمات مهاجرتی افراد ارائه می‌کنند. در این میان نظریهٔ آرزو–توانایی و آرزو–قابلیت‌ها مطرح شده است که به درک، شناخت و تحلیل تمایلات و آرزوهای مهاجرت کمک می‌کند.

نظریهٔ آرزو–توانایی به این نکته تأکید دارد که تمایل و آرزوی مهاجرت پیش‌شرطی اساسی برای اقدام به مهاجرت در میان افراد است (کارلینگ[3]، ۲۰۰۲: ۱۲). در میان افرادی که آرزوی مهاجرت دارند، برخی توانایی انجام این کار را دارند که در مهاجرت واقعی و قابل‌مشاهدهٔ آن‌ها آشکار می‌شود. اما افرادی که مهاجرت نمی‌کنند، به‌دلیل این باور که عدم مهاجرت بر مهاجرت ترجیح داده می‌شود، مهاجرت نمی‌کنند و می‌مانند. در این مدل، آرزوی مهاجرت تحت تأثیر محیط مهاجرتی در سطح کلان مشخص پدیدار می‌شود و شامل زمینه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی است که ساختارهای اجتماعی خاص مهاجرت در آن وجود دارد. در سطح خرد نیز عوامل مختلفی مانند ویژگی‌های فردی با این محیط تعامل می‌کنند تا الگوهایی را مشخص کنند که چه کسی می‌خواهد برود و چه کسی می‌خواهد بماند. توانایی مهاجرت مشروط به بافت سطح کلان موانع و فرصت‌ها است که در این مدل به‌عنوان رابط مهاجرت از آن یاد می‌شود. این رابط شامل طیف وسیعی از روش‌های احتمالی مهاجرت است: چه در انطباق با مقررات مهاجرتی مختلف و چه با نقض قوانین مهاجرت مانند مهاجرت قانونی کار، الحاق به خانواده، مهاجرت پناهندگی. هر حالت با مجموعهٔ متفاوتی از موانع و الزامات مرتبط است که با تنوع از فردی به فردی دیگر در توانایی مهاجرت منعکس می‌شود (کارلینگ، ۲۰۰۲: ۱۲–۱۳؛ کارلینگ و شوول[4]، ۲۰۱۷: ۲–۳). چارچوب نظری آرزو–توانایی به مفاهیمی مانند نابرابری، تعلق و ارتباط با خانواده و رضایت، امید به آینده و مواردی از این دست به‌عنوان عواملی که به محیط مهاجرت[5] اشاره دارند، توجه می‌کند و اهمیت آن‌ها را در تعیین تمایلات و خواست‌های مهاجرتی درنظر می‌گیرد. سه مؤلفهٔ اساسی در این نظریه عبارت‌اند از:

۱. افراد آرزو و تمایل به مهاجرت دارند. در این آرزو، نقش ساختارهای اجتماعی و ویژگی‌های سطح فردی چیست؟

۲. توانایی‌ها و ظرفیت‌های افراد برای تحقق آرزو و میل مهاجرت چیست؟

۳. چگونه سیاست‌های مهاجرتی و ویژگی‌های فردی بر توانایی مهاجرت تأثیر می‌گذارند؟

در نظریهٔ آرزو–قابلیت‌ها که شکل بسط‌یافتهٔ نظریهٔ آرزو–توانایی است، قابلیت‌های مهاجرت به قدرت افراد در تحقق آرزوهای مهاجرتی خود اشاره دارد. در این دیدگاه، آرزوهای مهاجرت منعکس‌کنندهٔ ترجیحات عمومی زندگی مردم و همچنین برداشت ذهنی آن‌ها از فرصت‌ها و زندگی در مناطق دیگر است؛ بنابراین، هم زندگی عمومی و هم آرزوهای خاص مهاجرت تحت تأثیر فرهنگ، تحصیلات، منش شخصی، هویت، اطلاعات و سایر عوامل هستند.

در راستای این دیدگاه، دی هاس (۲۰۲۱: ۱۶) استدلال می‌کند که تمرکز بر آرزوها و قابلیت‌های مهاجرتی افراد می‌تواند به درک بهتر فرایندهای مهاجرت و شکل‌گیری الگوهای مهاجرت بین‌المللی کمک کند. در این چارچوب، آرزوهای مهاجرتی تابعی از آرزوهای کلی افراد در زندگی و برداشت آنان از ساختارهای فرصت جغرافیایی است؛ درحالی‌که قابلیت‌های مهاجرتی به آزادی‌ها و منابعی

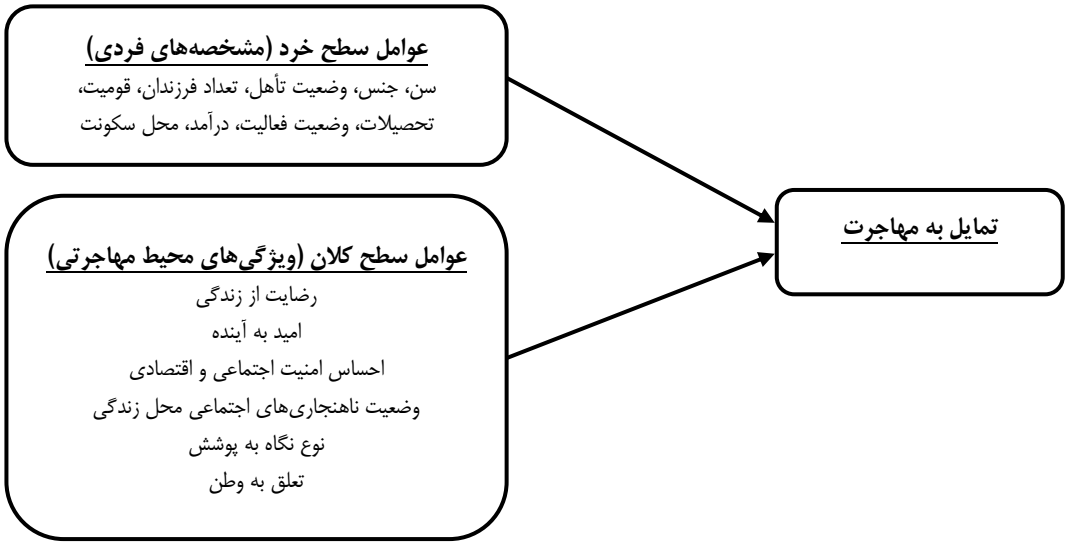
1. The aspiration to migrate
2. The capabilities/abilities
3. Carling
4. Carling & Schewel
5. Migration Environment

وابسته است که امکان مهاجرت را فراهم می‌کنند. همچنین افزایش قابلیت‌ها می‌تواند با افزایش آگاهی افراد از فرصت‌ها و شیوه‌های زندگی جایگزین، به افزایش آرزوی مهاجرت منجر شود (دی هاس، ۲۰۲۱: ۱۷ و ۲۵).

به‌طورکلی با تلفیق این دو نظریه می‌توان گفت تمایل و آرزو برای مهاجرت می‌تواند در دو سطح تحلیل شود. در سطح کلان، این سؤال مطرح می‌شود که چرا تعداد زیادی از افراد تمایل دارند مهاجرت کنند. این سؤال در اصل محیط مهاجرتی (مبدأ) را مخاطب قرار می‌دهد. محیط مهاجرتی به زمینهٔ اجتماعی، سیاسی و اقتصادی‌ای که همهٔ اعضای جامعه را دربرمی‌گیرد، اشاره دارد. بخش حیاتی از مفهوم محیط مهاجرتی این است که در این چارچوب، مهاجرت یک پروژهٔ ساخت‌یافتهٔ اجتماعی است؛ درحالی‌که مهاجرت واقعی شکل یک رویداد جمعیت‌شناختی را به خود می‌گیرد و افرادی نیز که مورد توجه هستند، براساس مفاهیمی که در چارچوب مفاهیم مهاجرت وجود دارد تحلیل و تبیین می‌شوند.

در سطح دوم (خرد) این سؤال مطرح می‌شود که چه کسانی می‌خواهند مهاجرت کنند و چه کسانی می‌خواهند بمانند. در این میان، ویژگی‌های فردی مانند سن، جنس، خانواده و تاریخچهٔ مهاجرتی خانواده، پایگاه اجتماعی، تحصیلات، ویژگی‌های شخصیتی می‌تواند در پاسخ به این سؤال مطرح شود. این عوامل متمایزکننده شامل روابط بین افراد نیز می‌شود و به‌صورت عاملی تشویقی یا بازدارنده عمل می‌کند. اما در حقیقت، اینکه عوامل در سطح فردی دقیقاً چه اهمیتی دارند، به زمینهٔ اجتماعی خاص آن منطقه یا کشور بستگی دارد.

علاوه بر تأکید بر ویژگی‌های ساختاری محیط مهاجرتی و ویژگی‌های فردی در شکل‌گیری آرزو و میل مهاجرت در هردو نظریهٔ مورد بحث، نظریهٔ آرزو–قابلیت‌ها تأکید ویژه‌ای بر محیط ساختاری جامعه مانند سیاست‌های مهاجرتی کشورها، حقوق بشر و مواردی از این دست دارد که هم در شکل‌گیری قابلیت‌ها مهم هستند و هم در آرزو و میل مهاجرت تأثیر دارند. علاوه‌براین، ارزیابی از جامعهٔ مقصد و فرصت‌ها و شیوه‌های زندگی جایگزین (زندگی خوب)، نقش مهمی در تمایل و آرزوی افراد در مهاجرت دارد؛ بنابراین با توجه به موارد یادشده، مدل تحقیق حاضر به‌صورت شکل ۱ ترسیم می‌شود.

شکل ۱. مدل تحلیلی تحقیق

۴. روش پژوهش و داده‌ها

روش تحقیق این مطالعه، تحلیل ثانویهٔ داده‌های طرح «پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌های جوانان کشور» است که در سال ۱۳۹۹ توسط مرکز مطالعات و پژوهش‌های راهبردی وزارت ورزش و جوانان انجام گرفت. گردآوری داده‌ها توسط مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران (ایسپا) صورت پذیرفت. جامعهٔ آماری تحقیق شامل جوانان ۱۸ تا ۳۵ سالهٔ سراسر کشور و اندازهٔ نمونهٔ محاسبه‌شدهٔ این پیمایش براساس فرمول کوکران ۱۱۳۶۴ نفر است. متغیر وابسته تمایل به مهاجرت است. متغیرهای مستقل و نحوهٔ اندازه‌گیری آن‌ها در جدول ۲ مشاهده می‌شود.

جدول ۲. مفاهیم، گویه‌ها و ضریب روایی مفاهیم تحقیق

مفاهیم		گویه‌ها	مقدار آلفای کرونباخ
رضایت از زندگی		به‌طورکلی چقدر از زندگی خود رضایت دارید؟	–
امید به آیندهٔ شغلی		آیندهٔ شغلی روشنی را پیش‌روی خود نمی‌بینم.	۰/۷۳
		برای شغل آیندهٔ خود برنامهٔ مشخصی ندارم.	
امید به ده سال آینده		چقدر امیدوارید تا ده سال آینده به وضعیتی که در زندگی مطلوب و دلخواه شماست برسید؟	–
احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی		احساس امنیت شغلی دارم و نگران ازدست‌دادن شغلم نیستم.	۰/۷۰۳
		برای تردد در کوچه و خیابان احساس امنیت می‌کنم.	
		در محل کار و تحصیل احساس امنیت می‌کنم.	
وضعیت ناهنجاری‌های اجتماعی (در محل زندگی)		نزاع و خشونت خیابانی	۰/۸۲
		رانندگی پرخطر	
		مصرف مشروبات الکلی	
		مصرف موادمخدر سنتی (تریاک، هروئین و...)	
		مصرف موادمخدر صنعتی (شیشه، کراک و...)	
		رابطهٔ جنسی خارج از عرف و شرع	
نوع نگاه به پوشش	سنتی	اجرای ضوابط قانونی حجاب و عفاف توسط نیروهای انتظامی ضروری است.	۰/۷۱
		حجاب موجب تقویت امنیت اجتماعی زنان می‌شود.	
		امربه‌معروف و نهی‌ازمنکر برای اصلاح امور جامعه ضروری است.	
		در روز قیامت به اعمال و رفتار ما رسیدگی می‌شود.	
	مدرن	عفاف و پاکدامنی ربطی به نوع پوشش افراد در جامعه ندارد.	۰/۶۸
		رعایت حجاب موضوعی فردی و سلیقه‌ای است و نیازی به دخالت دولت ندارد.	
		با پیشرفت علم نیاز چندانی به اعتقادات دینی نیست.	
		پایبندی به اصول اخلاقی می‌تواند انسان را از دین بی‌نیاز کند.	
تعلق به وطن		کاش در کشوری غیر از ایران زندگی می‌کردم.	۰/۷۵
		اگر کشورم مورد حملهٔ نظامی قرار گیرد، حاضرم برای دفاع از آن اقدام کنم.	

ویژگی‌های جمعیتی، اجتماعی و اقتصادی نمونهٔ مورد مطالعه نشان می‌دهد حدود ۵۱ درصد از نمونهٔ مورد مطالعه را مردان و ۴۹ درصد را زنان تشکیل می‌دهند. به‌لحاظ سنی، کمتر از ۱۰ درصد نمونه به گروه ۱۸–۱۹ ساله و بیشتر به گروه سنی ۳۰–۳۵ ساله تعلق دارد (حدود ۳۹ درصد). ۵۳ درصد شرکت‌کنندگان در این مطالعه متأهل هستند و مجردها ۴۷ درصد را تشکیل می‌دهند. ۴۷ درصد

نمونه دارای تحصیلات دانشگاهی و ۱۶ درصد دارای تحصیلات راهنمایی و کمتر هستند. ۷۴ درصد در مناطق شهری زندگی می‌کنند. وضع فعالیت و هزینه‌های زندگی به‌عنوان دو متغیر اقتصادی نیز نشان می‌دهد ۵۰ درصد نمونه شاغل و ۳۳ درصد بیکارند. ۱۷ درصد پاسخگویان وضعیت خود را در حال تحصیل گزارش داده‌اند. متغیر هزینهٔ ماهانهٔ خانوارها نیز نشان می‌دهد ۱۸ درصد هزینهٔ ماهانهٔ خانوار حدود ۵ میلیون و کمتر دارند و هزینهٔ زندگی ۴۶ درصد بیشتر از ۱۰ میلیون است.

۵. یافته‌ها

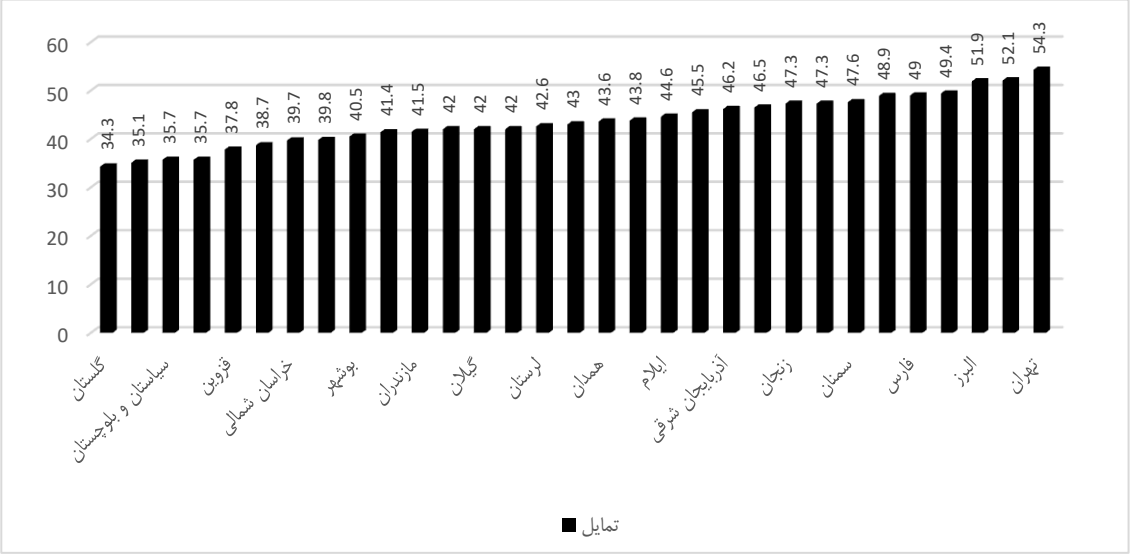
۵–۱. وضعیت و تمایل به مهاجرت جوانان

تمایل به مهاجرت از ایران متغیر وابستهٔ این مطالعه است. یافته‌های حاصل از داده‌های جمع‌آوری‌شده (جدول ۳) بیان‌کنندهٔ آن است که از ۱۰،۷۳۴ نفر مورد مطالعه در مناطق مختلف کشور، ۵۴/۵ درصد خواهان ماندن هستند و ۴۵/۵ درصد تمایل دارند از ایران مهاجرت کنند. تمایل و آرزو برای زندگی در کشوری غیر از ایران نیز از سؤالاتی است که از جوانان ۱۸ تا ۳۵ ساله پرسیده شده است که می‌توان براساس آن نگاه مهاجرتی را استخراج کرد. براساس این سؤال، ۴۹ درصد جوانان آرزو دارند در کشوری دیگر غیر از ایران زندگی کنند. ۵۱ درصد نیز زندگی در ایران را ترجیح می‌دهند؛ بنابراین، به‌نظر می‌رسد به‌طورکلی خواست حدود نیمی از جوانان مهاجرت از کشور است.

جدول ۳. تمایل به مهاجرت و آرزو برای زندگی در کشوری دیگر از نگاه جوانان ۱۸–۳۵ ساله

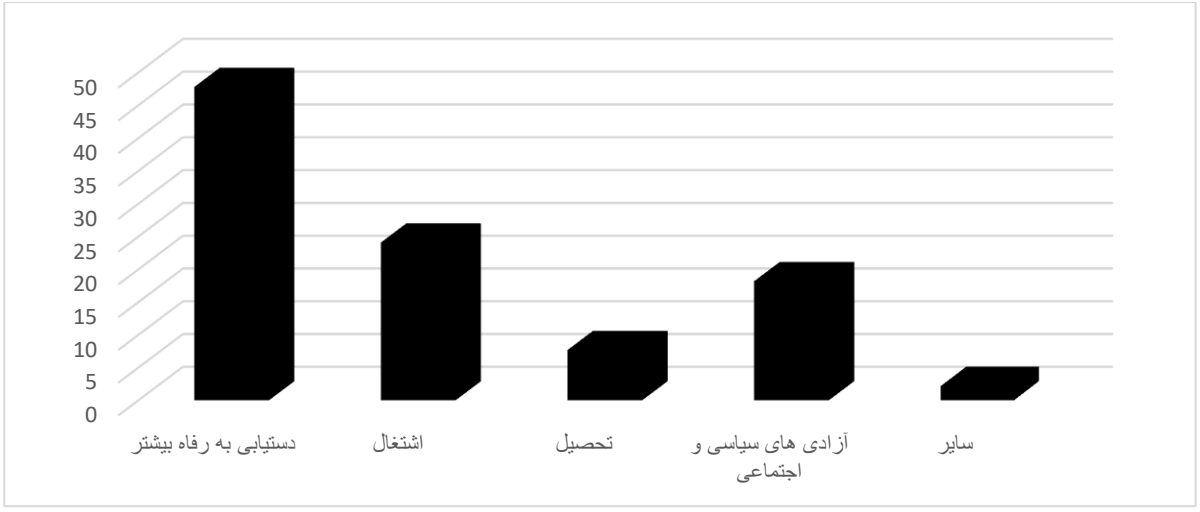
تمایل یا عدم تمایل	تعداد	درصد	زندگی در کشوری دیگر	تعداد	درصد
تمایل به مهاجرت	۴۸۸۶	۴۵,۵	تمایل به زندگی در کشوری دیگر	۵۲۳۳	۴۸,۷
عدم تمایل به مهاجرت	۵۸۴۸	۵۴,۵	تمایل به زندگی در ایران	۵۵۲۱	۵۱,۳

تمایل به مهاجرت در استان‌های کشور نشان می‌دهد در استان‌های تهران، البرز و کردستان، تمایل به مهاجرت از ایران بر ماندن ارجحیت دارد. در استان‌های اصفهان، چهارمحال و بختیاری، سمنان و فارس اگرچه درصد افرادی که ماندن را ترجیح می‌دهند بیشتر است، فاصلهٔ زیادی بین ماندن و مهاجرت از ایران وجود ندارد و می‌توان گفت تقریباً درصد افرادی که تمایل به مهاجرت دارند با افرادی که می‌خواهند بمانند برابر است. در سایر استان‌ها تمایل به ماندن در کشور بیشتر از مهاجرت‌کردن است. در استان‌های خراسان جنوبی، سیستان و بلوچستان، خراسان شمالی، بوشهر، گلستان، قزوین، قم و کهگیلویه و بویراحمد درصد بیشتری از افراد مورد بررسی مایل به ماندن در ایران هستند (شکل ۱).

نمودار ۱. تمایل جوانان به مهاجرت در استان‌های کشور، ۱۳۹۹

علاوه بر این‌ها، یافته‌های مطالعه بیانگر آن است که جوانانی که تمایل به مهاجرت از ایران دارند، دستیابی به رفاه بیشتر را مهم‌ترین عامل در مهاجرت مطرح کرده‌اند. اشتغال و به دنبال آن آزادی‌های سیاسی و اجتماعی به‌ترتیب دو دلیل عمدهٔ دیگر برای مهاجرت از کشور است که جوانان ۱۸–۳۵ ساله بیان کرده‌اند. به‌نظر می‌رسد به‌طورکلی رفاه به معنی یک زندگی خوب و آرام با کمترین دغدغهٔ اقتصادی، اجتماعی و سیاسی را می‌توان مهم‌ترین عامل مهاجرت جوانان دانست (شکل ۲).

نمودار ۲. دلایل تمایل جوانان به مهاجرت از کشور، ۱۳۹۹

۵-۲. نتایج تحلیل دومتغیره

رابطهٔ متغیرهای جمعیتی و اجتماعی و اقتصادی با تمایل به مهاجرت در جدول ۴ ارائه شده است. به‌طورکلی تمامی متغیرهای عنوان‌شده رابطهٔ معناداری با متغیر تمایل به مهاجرت دارند. یافته‌ها بیان‌کنندهٔ آن است که تمایل به مهاجرت با افزایش سن کمتر شده است. ۴۰ درصد افراد ۳۰-۳۵ ساله و ۵۲ درصد افراد ۱۸-۱۹ ساله تمایل به مهاجرت از ایران دارند. به‌نظر می‌رسد افزایش سن که همراه با متغیرهایی مانند ازدواج، فرزندداشتن و اشتغال است و از طرفی تعلق افراد را به خانواده و اطرافیان و شهر و دیار بیشتر می‌کند، متغیری مهم در ماندن یا رفتن قلمداد می‌شود. از طرفی متغیر جنس بیان می‌کند که تمایل به مهاجرت از کشور برای زنان ۴۰ درصد و برای مردان ۵۰ درصد است. وضعیت تأهل نیز به‌عنوان یک متغیر جمعیتی مهم نشان می‌دهد افراد مجرد (۵۰ درصد) بیشتر تمایل به مهاجرت‌کردن دارند. از منظر تعداد فرزند، با افزایش تعداد فرزندان تمایل افراد ازدواج‌کرده به مهاجرت کمتر می‌شود.

تمایل به مهاجرت از کشور در میان افرادی که تحصیلات دانشگاهی دارند بیشتر است (۵۲ درصد)؛ درحالی‌که برای افراد با تحصیلات متوسطه و دیپلم ۴۴ درصد و راهنمایی و پایین‌تر ۲۵ درصد است. همچنین به‌لحاظ اقتصادی، افرادی که هزینهٔ زندگی بیشتری دارند (۵۴ درصد) با آن‌هایی که هزینهٔ کمتری می‌کنند (۳۵ درصد)، تمایل به مهاجرت تفاوت زیادی دارد. به‌نظر می‌رسد با توجه به اینکه دانشگاهیان و افراد تحصیل‌کرده ممکن است فرصت‌های تحصیلی و شغلی بهتری را در خارج از کشور به‌دست بیاورند، تمایل بیشتری به رفتن از خود نشان می‌دهند و این البته ارتباط بسیار زیادی به دستیابی به شغل با دستمزدهای متناسب با رشته و درجهٔ تحصیلی افراد و نیز شایسته‌سالاری و عدالت دارد. از طرفی تمایل کمتر افراد بیکار به مهاجرت‌کردن را می‌توان در وهلهٔ اول به تمکن مالی حداقلی افراد برای مهاجرت به کشوری دیگر مرتبط دانست. دیگر اینکه درصدی از این بیکاران را زنان خانه‌دار تشکیل می‌دهند که رفتار مهاجرتی آن‌ها تحت تأثیر تصمیمات خانواده و همسر است.

متغیر محل سکونت بیانگر این است که افرادی که در شهر زندگی می‌کنند تمایل بیشتری به مهاجرت در مقایسه با روستاییان دارند. به‌لحاظ قومیتی، کردها و به دنبال آن فارس‌ها دارای تمایلات مهاجرتی بیشتری از دیگر قومیت‌های کشور هستند.

جدول ۴. روابط دومتغیرهٔ متغیرهای جمعیتی با تمایل به مهاجرت از کشور

متغیر	تمایل به مهاجرت از کشور			آماره
	عدم تمایل	تمایل	تعداد نمونه	
سن				Chi Square=114.7*** Phi&Cramers= 0.103***
۱۸-۱۹ ساله	۴۷/۹	۵۲/۱	۹۶۵	
۲۰-۲۴ ساله	۴۸/۰	۵۲/۰	۲۵۱۹	
۲۵-۲۹ ساله	۵۴/۱	۴۵/۹	۳۰۴۷	
۳۰-۳۵ ساله	۶۰/۲	۳۹/۸	۴۲۰۳	
جنس				Chi Square=108.3*** Phi&Cramers= 0.100***
مرد	۴۹/۶	۵۰/۴	۵۴۴۴	
زن	۵۹/۶	۴۰/۴	۵۲۹۰	
وضعیت تأهل				Chi Square=361.2*** Phi&Cramers= 0.185***
مجرد	۴۴/۸	۵۵/۲	۴۹۱۷	
ازدواج‌کرده	۶۳/۲	۳۶/۸	۵۶۴۹	

متغیر	تمایل به مهاجرت از کشور			آماره
	عدم تمایل	تمایل	تعداد نمونه	
تعداد فرزندان برای افراد ازدواج‌کرده				Chi Square=128.3*** Phi&Cramers= 0.150***
بدون فرزند	۵۳/۳	۴۶/۷	۱۵۸۴	
۱–۲ فرزند	۶۴/۵	۳۵/۵	۳۴۷۶	
۳ و بالاتر	۷۷/۹	۲/۱	۶۴۲	
تحصیلات				Chi Square=275.6*** Phi&Cramers= 0.160***
راهنمایی و پایین‌تر	۷۰/۶	۲۴/۹	۱۶۶۵	
متوسطه و دیپلم	۵۶/۲	۴۳/۸	۳۹۶۵	
دانشگاهی	۴۷/۷	۵۲/۳	۵۰۷۳	
هزینهٔ ماهانهٔ خانوار				Chi Square=279.6*** Phi&Cramers= 0.167***
کمتر از ۵ میلیون	۶۴/۹	۳۵/۱	۱۸۲۴	
۵–۱۰ میلیون	۶۱/۰	۳۹/۰	۳۵۷۷	
بالاتر از ۱۰ میلیون	۴۵/۸	۵۴/۲	۴۵۷۷	
وضعیت فعالیت				Chi Square=225.8*** Phi&Cramers= 0.145***
بیکار	۶۴/۰	۳۶/۰	۳۵۶۵	
شاغل	۵۱/۷	۴۸/۳	۵۳۶۲	
در حال تحصیل	۴۴/۱	۵۵/۹	۱۷۷۸	

رضایت اقتصادی و اجتماعی جوانان در این مطالعه براساس سه مفهوم رضایت از زندگی در معنای کلی آن، امید به آینده در افق ده‌ساله و امید به آیندهٔ شغلی مدنظر قرار گرفته و در جدول ۵ گزارش شده است. به‌طورکلی هر سه مفهوم به این امر اشاره دارند که هرچه رضایت از زندگی و امید به آینده بیشتر باشد، تمایل به مهاجرت از ایران کمتر خواهد شد. ۶۷ درصد افرادی که رضایت زیادی از زندگی دارند، تمایلی برای مهاجرت‌کردن ندارند. ۶۶ درصد افرادی نیز که رضایت آن‌ها از زندگی کم است، تمایل دارند از ایران مهاجرت کنند. امید به ده سال آینده نیز همین روند را نشان می‌دهد؛ حدود ۴۰ درصد افرادی که امید دارند وضعیت آن‌ها در ده سال آینده بهتر شود، تمایل به مهاجرت از ایران دارند. در مقابل، ۵۱ درصد افرادی که امید اندکی برای تغییر شرایط در آینده دارند، خواهان مهاجرت هستند.

امید به آیندهٔ شغلی به‌عنوان مفهومی که بیانگر رضایت اقتصادی افراد و نیز تحولات آینده در زندگی شغلی آن‌ها است نشان می‌دهد ۵۸ درصد افرادی که امیدی به آیندهٔ شغلی ندارند، خواهان مهاجرت از ایران هستند. ۴۶ درصد جوانانی نیز که معتقدند در حوزهٔ اشتغال برای آنان اتفاقات رضایت‌بخشی رخ خواهد داد، تمایل به مهاجرت دارند.

براساس نتایج، ۷۳ درصد از افرادی که امنیت اجتماعی و اقتصادی را اندک گزارش کرده‌اند، تمایل به مهاجرت از ایران دارند. ۳۴ درصد جوانانی نیز که امنیت اجتماعی و اقتصادی زیادی دارند، مایل به مهاجرت هستند. وضعیت ناهنجاری‌های اجتماعی (در محل زندگی) به‌عنوان دیگر متغیر بیان‌کنندهٔ امنیت نشان می‌دهد افزایش ناهنجاری‌ها در محل زندگی می‌تواند دلیل مهمی برای مهاجرت و رفتن از کشور تعریف شود. ۳۶ درصد افرادی که بر این عقیده‌اند که ناهنجاری‌های اجتماعی در محل زندگی آن‌ها کم است، تمایل به

مهاجرت دارند. ۵۶ درصد افرادی نیز که معتقدند در محلهٔ زندگی آن‌ها ناهنجاری‌های اجتماعی فراوان است و احساس ناامنی وجود دارد، تمایل دارند از کشور مهاجرت کنند.

نگاه به پوشش در دو مقولهٔ سنتی و مدرن دسته‌بندی شد. براساس نتایج، ۷۲ درصد افرادی که مخالف دیدگاه سنتی درمورد پوشش هستند، تمایل به مهاجرت دارند، درحالی‌که در طرف مقابل بیش از ۷۰ درصد کسانی که با دیدگاه‌های سنتی درمورد پوشش و حجاب موافق هستند، در کشور می‌مانند. از طرف دیگر، افرادی که بیشتر موافق رویکرد مدرن به پوشش هستند، تمایل به مهاجرت از کشور دارند. به‌طورکلی، جوانانی که با نگاه سنتی به پوشش موافق‌اند، مایل به ماندن هستند و افرادی که نگاه مدرن به حجاب و پوشش دارند، با توجه به شرایط (سال ۱۳۹۹) درمورد پوشش ترجیح می‌دهند از ایران مهاجرت کنند.

تعلق به سرزمین یکی از تعیین‌کننده‌های ماندن است. در این زمینه، نتایج نشان می‌دهد ۶۹ درصد افرادی که تعلق خاطر زیادی به کشور دارند، تمایلی برای مهاجرت ندارند. ۶۹ درصد افرادی نیز که تعلق چندانی به وطن حس نمی‌کنند، تمایل به مهاجرت از کشور دارند.

جدول ۵. روابط دومتغیرهٔ متغیرهای زمینه‌ای و تمایل به مهاجرت از کشور در میان جوانان

متغیر	تمایل به مهاجرت از کشور			آماره
	عدم تمایل	تمایل	تعداد نمونه	
رضایت از زندگی				Chi Square=664.5*** Phi&Cramers= 0.350***
کم	۳۴/۳	۶۵/۷	۲۳۰۴	
متوسط	۵۲/۲	۴۷/۸	۳۸۵۳	
زیاد	۶۶/۸	۳۳/۲	۴۵۱۶	
امید به ۱۰ سال آینده				Chi Square=91.8*** Phi&Cramers= 0.101***
کم	۴۹/۰	۵۱/۰	۴۴۶۶	
تا حدودی	۵۷/۸	۴۲/۲	۱۲۹۲	
زیاد	۵۸/۵	۴۱/۵	۴۹۶۰	
امید به آیندهٔ شغلی				Chi Square=32.5*** Phi&Cramers= 0.112***
کم	۴۱/۶	۵۸/۴	۶۵۸	
متوسط	۴۸/۲	۵۱/۸	۵۸۹	
زیاد	۵۴/۵	۴۶/۵	۳۰۷۵	
احساس امنیت اجتماعی اقتصادی				Chi Square=452.5*** Phi&Cramers= 0.333***
کم	۲۷/۵	۷۲/۵	۹۷۵	
متوسط	۴۹/۱	۵۰/۹	۴۶۱۷	
زیاد	۶۵/۶	۳۴/۴	۲۷۱۹	
ناهنجاری‌های اجتماعی در محل زندگی				Chi Square=319.4*** Phi&Cramers= 0.273***
کم	۶۴/۶	۳۵/۶	۴۰۰۲	
متوسط	۵۳/۷	۴۶/۳	۳۲۴۱	
زیاد	۴۳/۸	۵۶/۲	۳۴۹۲	
نگاه سنتی به پوشش				Chi Square=1434.8*** Phi&Cramers= 0.466***
مخالف	۲۷/۲	۷۲/۸	۲۵۸۵	
بی‌نظر	۴۷/۰	۵۳/۰	۲۶۶۱	

متغیر	تمایل به مهاجرت از کشور			آماره
	عدم تمایل	تمایل	تعداد نمونه	
موافق	۷۱/۰	۲۹/۰	۵۴۸۸	
نگاه نو به پوشش				Chi Square=600.9*** Phi&Cramers= 0.337***
مخالف	۱۷۲/۱	۲۷/۹	۲۴۶۷	
بی‌نظر	۵۷/۸	۴۲/۲	۳۷۰۵	
موافق	۴۲/۳	۵۷/۷	۴۵۶۳	
تعلق به وطن				
بالا	۶۹/۱	۳۰/۹	۱۰۱۷	Chi Square=1111.5*** Phi&Cramers= 0.422***
متوسط	۶۴/۸	۳۵/۲	۶۲۸۹	
پایین	۳۱/۲	۶۸/۸	۳۴۲۸	

۵-۳. نتایج تحلیل چندمتغیره

در این بخش از مقاله، با استفاده از رگرسیون لجستیک دووجهی، تأثیر هم‌زمان متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته آزمون می‌شود. براساس نتایج، برخی متغیرها اثر معناداری بر تمایل به مهاجرت ندارند. درنتیجه از مدل نهایی حذف شدند (متغیرهای سن، جنس، وضعیت زناشویی، محل سکونت، وضع فعالیت و قومیت). آمارهٔ ضریب تعیین نیز بیان می‌کند که ۴۹ درصد تغییرات تمایل به مهاجرت به‌وسیلهٔ متغیرهای واردشده در مدل تبیین می‌شود.

براساس جدول ۶، نسبت تمایل به مهاجرت افرادی که تحصیلات آن‌ها دبیرستان و دیپلم و راهنمایی و پایین‌تر است، از افرادی که دارای تحصیلات دانشگاهی هستند، کمتر است. وضعیت اقتصادی افراد که براساس میزان هزینهٔ ماهیانهٔ آنان برآورد شده بیانگر آن است که نسبت افرادی که تمایل به مهاجرت دارند، در دو گروه افرادی که هزینهٔ زندگی آن‌ها کمتر از ۵ میلیون و ۵ تا ۱۰ میلیون است، کمتر از گروه مرجع یعنی بالاتر از ۱۰ میلیون است. همچنین نتایج نشان داد جوانانی که دیدگاه آن‌ها مخالف آیندهٔ شغلی بهتر است و اعتقاد دارند در آیندهٔ شغلی آن‌ها اتفاقی که تغییردهندهٔ زندگی آنان باشد رخ نخواهد داد، ۱/۵ برابر افرادی که به آیندهٔ شغلی امیدوارند، تمایل به مهاجرت دارند. همچنین تمایل به مهاجرت برای افرادی که رضایت آنان از زندگی کم است، ۲/۵ برابر گروه مرجع است که رضایت زیادی دارند.

نگرش منفی به امنیت اجتماعی-اقتصادی، تمایل به مهاجرت دو برابری را در مقایسه با دیگر افرادی که نگاه مثبت به امنیت اقتصادی و اجتماعی دارند، بیان می‌کند. تمایل به مهاجرت برای افرادی که اعتقاد دارند محله دارای ناهنجاری‌های اجتماعی زیاد است، بسیار بیشتر از افرادی است که دیدگاه مخالف دارند. نگاه به پوشش براساس آمارهٔ نسبت بخت‌ها بیانگر آن است که تمایل به مهاجرت برای افرادی که مخالف دیدگاه سنتی به حجاب و پوشش هستند، حدود چهار برابر است، اما در ارتباط با نگاه نو به پوشش، این وضعیت برعکس است. مفهوم تعلق به وطن به‌عنوان یکی دیگر از متغیرهای مستقل مدل بیانگر این است که نسبت تمایل به مهاجرت جوانانی که تعلق زیادی به وطن دارند، کمتر از جوانانی است که احساس تعلق زیادی به وطن نمی‌کنند.

جدول ۶. نتایج تحلیل رگرسیون لجستیک دووجهی از تأثیر متغیرهای مختلف بر تمایل به مهاجرت جوانان (ماندن-مهاجرت)

متغیرها	تمایل به مهاجرت		متغیرها	تمایل به مهاجرت	
	آمارهٔ والد	نسبت بخت‌ها		آمارهٔ والد	نسبت بخت‌ها
تحصیلات			**امنیت اجتماعی-اقتصادی**		
راهنمایی و پایین‌تر	**۲۸/۴**	**۰/۵۱۰*** **	کم	**۵۰/۸**	**۲/۹۹*** **
متوسطه و دیپلم	**۱۱/۸**	**۰/۷۲۰*** **	متوسط	**۴/۰۲**	**۱/۲۳***
دانشگاهی		®	بالا		®
هزینهٔ ماهانهٔ خانوار			**ناهنجاری‌های اجتماعی**		
کمتر از ۵ میلیون	**۱۳/۹۸**	**۰/۶۲۴*** **	کم	**۵/۵۶**	**۰/۷۸۰***
۵-۱۰ میلیون	**۱۷/۶۲**	**۰/۶۶۹*** **	متوسط	**۶/۴۹**	**۰/۷۶۵***
بالاتر از ۱۰ میلیون		®	بالا		®
امید به آیندهٔ شغلی			**نگاه سنتی به پوشش**		
کم	**۱۱/۴**	**۱/۵۴*** **	مخالف	**۱۲۵/۶**	**۳/۶*** **
تا حدودی	**۰/۲۴۲**	**۱/۰۴ ns**	بی‌نظر	**۷۳/۷**	**۲/۵*** **
زیاد		®	موافق		®
رضایت از زندگی			**نگاه نو به پوشش**		
پایین	**۶۲/۴**	**۲/۵۸*** **	مخالف	**۱۱/۴**	**۰/۶۵۱** *
متوسط	**۵/۴**	**۱/۲۸***	بی‌نظر	**۲/۵۳**	**۰/۸۸۲ns**
بالا		®	موافق		®
امید به ۱۰ سال آینده			**تعلق به وطن**		
کم	**۱/۱۶**	**۰/۸۹۳ ns**	بالا	**۷۳/۹**	**۰/۲۴۱*** **
تا حدودی	**۱۴/۷**	**۰/۵۷۲*** **	متوسط	**۹۰/۴**	**۰/۴۱۱*** **
زیاد		®	پایین		®
B Constant	**۱/۰۲**				
Correct predicted (%)	**۷۲/۹**				
Pseudo R2(%)	**۰/۴۹**				

۶. بحث و نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان داد تمایل به مهاجرت از کشور پدیده‌ای گسترده و قابل‌توجه است؛ به‌گونه‌ای که نزدیک به نیمی از جوانان مورد مطالعه (۴۵/۵ درصد) خواهان مهاجرت از ایران هستند و آرزوی زندگی در کشوری غیر از ایران را بیان کرده‌اند. این یافته درخصوص میزان تمایل به مهاجرت، با نتایج کارهای صادقی و همکاران (۱۳۹۷)، صادقی و سید حسینی (۱۳۹۸)، رصدخانهٔ مهاجرت ایران (۱۳۹۹)، فیروزی سوره و همکاران (۱۳۹۹) و حق‌دوست و همکاران (۱۴۰۱) تا حدودی مطابقت دارد. همچنین این امر نشان می‌دهد در ساختار جمعیتی کشور، یک «جمعیت بالقوه مهاجر» در حال شکل‌گیری است که در صورت فراهم‌شدن شرایط اقتصادی و اجتماعی می‌تواند به «مهاجر بالفعل» تبدیل شود و پیامدهایی برای آیندهٔ جمعیتی، سرمایهٔ انسانی و حتی توسعهٔ اجتماعی و اقتصادی ایران داشته باشد.

تحلیل‌های منطقه‌ای نیز نشان می‌دهد در استان‌هایی مانند تهران، البرز و کردستان، تمایل جوانان به مهاجرت بیش از ماندن است؛ درحالی‌که در استان‌های جنوبی و کمترتوسعه‌یافته، تمایل به ماندن در کشور غالب است. این نتایج تأکید می‌کنند که میزان توسعهٔ اقتصادی، فرصت‌های شغلی و تحصیلات، از عوامل مهم در شکل‌گیری تمایل به مهاجرت هستند.

یافته‌ها همچنین نشان داد تمایل به مهاجرت تابعی از مشخصه‌های جمعیتی جوانان است. به‌طور مشخص، جوانان مجرد، افراد بدون فرزند و گروه‌های سنی پایین‌تر (۱۸ تا ۲۴ سال) بیشترین گرایش به مهاجرت را نشان داده‌اند که با یافته‌های مقدس و شرفی (۱۳۸۸)، فروتن (۱۳۹۶) و رستمعلی‌زاده و نوبخت (۱۴۰۲) همخوان است. این نتایج حاکی از آن است که پیوندهای خانوادگی و مسئولیت‌های اجتماعی (ازدواج، فرزندآوری) همبستگی زیادی در تصمیم به ترک وطن دارند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهد جنسیت همبستگی معناداری با تمایل به مهاجرت ندارد و در مدل چندمتغیری نیز معنادار نشد.

تحصیلات دانشگاهی، هزینهٔ زیاد خانوار، وضعیت شغلی فعال و سکونت در شهرهای بزرگ با افزایش تمایل به مهاجرت ارتباط دارد که با یافته‌های فروتن (۱۳۹۶) هم‌راستا است. جوانان دارای تحصیلات دانشگاهی بیشترین تمایل به مهاجرت را ابراز کرده‌اند که می‌تواند بازتابی از ناهمخوانی میان انتظارات تحصیلی و فرصت‌های شغلی موجود در کشور باشد. همچنین تمایل بیشتر به مهاجرت در میان گروه‌هایی با هزینه‌های زیاد زندگی نشان می‌دهد دغدغهٔ مهاجرت محدود به گروه‌های کم‌برخوردار نیست، بلکه در میان طبقات متوسط و بالاتر نیز به‌عنوان راهبردی برای بهبود کیفیت زندگی و دستیابی به فرصت‌های شغلی و رفاهی مناسب‌تر مطرح است.

یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد گرایش به مهاجرت صرفاً برآمده از ویژگی‌های فردی نیست، بلکه با ساختارهای اجتماعی و اقتصادی ارتباط معنادار دارد. متغیرهایی مانند رضایت از زندگی، امید به آینده –چه در سطح کلان اجتماعی و چه در سطح فردی و شغلی– و همچنین احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی، با تصمیم جوانان برای ماندن یا ترک کشور مرتبط است. کاهش رضایت از زندگی و تضعیف چشم‌انداز آینده، به‌ویژه در میان جوانان تحصیل‌کرده، می‌تواند به شکل‌گیری احساس نااطمینانی اجتماعی منجر شود؛ احساسی که در آن فرد مسیرهای پیشرفت، تحقق خود و دستیابی به زندگی مطلوب را در داخل کشور محدود می‌بیند. هم‌راستا با این نتایج، پژوهش‌های عبداللهی و رضایی (۱۴۰۱) و رستمعلی‌زاده و نوبخت (۱۴۰۲) نیز نشان داده‌اند که ارزیابی از وضعیت آیندهٔ کشور و نااطمینانی به آینده، از مهم‌ترین محرک‌های تمایل به مهاجرت در میان جوانان هستند. در این چارچوب، مهاجرت نه صرفاً یک واکنش اقتصادی، بلکه نوعی «راهبرد عقلانی برای رهایی از نااطمینانی» یا «راهکار برون‌رفت از شرایط نامطلوب» (آرامی و آزاده، ۱۴۰۳) تلقی می‌شود. جوانانی که آیندهٔ خود را با بی‌ثباتی ارزیابی می‌کنند، مهاجرت را به‌عنوان گزینه‌ای برای بازیابی کنترل بر زندگی، افزایش امنیت روانی و دستیابی به فرصت‌های قابل پیش‌بینی‌تر درنظر می‌گیرند.

علاوه بر عوامل ساختاری، نگرش‌های فرهنگی و ارزشی نیز با تمایل به مهاجرت مرتبط است. نتایج نشان داد نگرش به هنجارهای اجتماعی، به‌ویژه در حوزهٔ پوشش و حجاب، با تمایل به مهاجرت همبسته است. عدم همراهی با نگاه سنتی به پوشش، احتمال تمایل به مهاجرت را به‌شدت افزایش می‌دهد؛ درحالی‌که موافقت با این نگاه با تمایل بیشتر به ماندن در کشور همراه است. این یافته را می‌توان در چارچوب شکاف نسلی و تعارض ارزش‌ها تحلیل کرد؛ جایی که بخشی از جوانان، هنجارهای مسلط را ناسازگار با سبک زندگی، هویت فردی و تلقی خود از آزادی‌های اجتماعی می‌دانند. در چنین شرایطی، مهاجرت به‌مثابهٔ راهی برای دستیابی به همخوانی بیشتر میان ارزش‌های فردی و ساختارهای اجتماعی مقصد معنا پیدا می‌کند.

از سوی دیگر، نقش احساس تعلق به وطن به‌عنوان یکی از عوامل بازدارندهٔ مهاجرت، یافته‌ای کلیدی در این مطالعه است. تعلق ملی زیاد، پیوندهای عاطفی و هویتی فرد را با جامعه تقویت می‌کند و هزینه‌های روانی و اجتماعی مهاجرت را افزایش می‌دهد. این امر

موجب می‌شود حتی در شرایط نارضایتی اقتصادی یا فرهنگی، فرد تمایل کمتری به ترک کشور داشته باشد. درمجموع، نتایج این پژوهش بر ضرورت نگاهی چندبعدی به پدیدهٔ مهاجرت جوانان تأکید دارد. مهاجرت حاصل برهم‌کنش عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و هویتی است و سیاست‌گذاری مؤثر در این حوزه مستلزم تقویت امید اجتماعی، افزایش احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی، کاهش شکاف‌های فرهنگی و درنهایت تقویت حس تعلق و سرمایهٔ اجتماعی در میان نسل جوان است.

از محدودیت‌های این مطالعه، زمان جمع‌آوری داده‌ها در زمان انتشار پژوهش است. بااین‌حال، استدلال می‌شود که متغیرهای کلان پژوهش (مانند امید به آینده، نابرابری، رضایت اجتماعی و احساس امنیت) در پاسخ به نوسانات مقطعی تغییر نمی‌کنند، بلکه تابعی از روندهای فرساینده و انباشتی هستند. شواهد موجود و پیمایش‌های ملی متأخر (نظیر موج چهارم ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان در سال ۱۴۰۲) نشان می‌دهد تحولات سال‌های اخیر نه‌تنها جهت‌گیری روابط شناسایی‌شده در این مدل را تغییر نداده، بلکه به شکل معناداری بر شدت و غلظت آن‌ها افزوده است و می‌توان گفت با یافته‌های این مطالعه همخوانی دارد.

سپاسگزاری: این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی با عنوان «عوامل تعیین‌کنندهٔ تمایل به مهاجرت از ایران در بین جوانان» است که در مؤسسهٔ تحقیقات جمعیت کشور انجام شده است. از مؤسسهٔ تحقیقات جمعیت کشور تشکر می‌کنیم. همچنین قدردان عوامل نشریهٔ مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران هستیم.

تعارض منافع: بنا بر اعلام نویسندگان، در این مقاله تعارض منافعی وجود ندارد.

منابع

آرامی، سعیده و آزاده، منصوره اعظم (۱۴۰۳). مهاجرت به‌مثابهٔ ارزش (واکاوی معنایی مهاجرت از منظر اقدام‌کنندگان به مهاجرت‌های بین‌المللی). مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱۳(۲)، ۱۴۵–۱۶۰. https://doi.org/10.22059/jisr.2024.368680.1461

آهویی، مهدی و زارع، شیما (۱۴۰۳). ماندن یا مهاجرت مجدد (مطالعهٔ عوامل مؤثر بر ناپایداری مهاجرت بازگشتی در میان نیروی کار ماهر و متخصص ایرانی). مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران، ۱۳(۴)، ۵۳۳–۵۴۹. https://doi.org/10.22059/jisr.2024.376181.1502

حاج‌حسینی، حسین (۱۳۸۵). سیری در نظریه‌های مهاجرت. فصلنامهٔ راهبرد، ۴۱، ۳۵–۴۶. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.10283102.1385.14.3.1.2

حسین‌پور، بابک، صادق اوغلی، حسین، و روحی، افسر (۱۳۹۹) مهاجرت و موتیوونیا: نقش بهزیستی و به‌خواستی در تمایل زبان‌آموزان به مهاجرت از کشور. دوفصلنامهٔ مطالعات جمعیتی، ۶(۲)، ۱۴۷–۱۸۱. https://doi.org/10.22034/jips.2021.254325.1085

حقدوست، علی‌اکبر، نوری حکمت، سمیه، طلایی، بهروز، ملک‌پور افشار، رضا، صلواتی، بهرام، بهزادی، فهیمه و همکاران (۱۴۰۱). بررسی عوامل مؤثر بر مهاجرت نیروی انسانی در حوزهٔ سلامت در سال ۱۴۰۱. نشریهٔ فرهنگ و ارتقای سلامت، ۶(۲)، ۲۰۵–۲۱۳. https://ijhp.ir/article-1-604-fa.html

رستمعلی‌زاده، ولی‌اله و حسینی، قربان (۱۳۹۴). مروری بر جریان‌های وجوه ارسالی مهاجران فراملی در جهان؛ با تأکید بر مهاجران ایرانی. مجلهٔ جمعیت، ۲۲ (۹۱–۹۲)، ۱۱۴–۱۳۹.

رصدخانهٔ مهاجرت ایران (۱۴۰۱). سالنامهٔ مهاجرتی ایران ۱۴۰۱. چاپ آنلاین در وبگاه رصدخانهٔ مهاجرت ایران. قابل‌دسترس در: https://imobs.ir/outlook/detail/22

رضایی، مریم و صادقی، رسول (۱۴۰۰). سودای مهاجرت: تمایل ایرانی‌ها به مهاجرت و عوامل تعیین‌کنندهٔ آن. پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر، ۱۰(۱۸)، ۳۵–۶۲. https://doi.org/10.22084/csr.2021.21216.1772

سازمان امور اجتماعی کشور (۱۳۹۷). بررسی وضعیت سرمایهٔ اجتماعی در کشور، موج سوم. وزارت کشور.

صادقی، رسول و سیدحسینی، سیده متین (۱۳۹۸). میزان تمایل جوانان به مهاجرت بین‌المللی و عوامل تعیین‌کنندهٔ آن در شهر تهران. مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۱۸\(۴۳)، ۹-۲۶.

صادقی، رسول، غفاری، غلامرضا، و رضایی، مریم (۱۳۹۷). بررسی تأثیر سرمایهٔ اجتماعی بر تمایل به مهاجرت از ایران. مطالعات جمعیتی، ۴(۲)، ۸۳-۱۰۸. https://jips.nipr.ac.ir/article_102534.html

طاهری دمنه، محسن و کاظمی، معصومه (۱۳۹۷). تمایل به مهاجرت در بین جوانان؛ مطالعه‌ای کیفی در تصاویر آینده. فصلنامهٔ مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۰\(۴)، ۵۳-۷۸. https://doi.org/10.22035/isih.2018.292

عبدالهی، عادل و رضایی، مریم (۱۴۰۱). تمایل به مهاجرت از ایران و عوامل مؤثر بر آن: نتایج تحلیل ثانویهٔ پیمایش سرمایهٔ اجتماعی در سال ۱۳۹۷. فصلنامهٔ مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی، ۱۴\(۴)، ۱۵۹-۱۸۷. https://doi.org/10.22035/isih.2022.4600.4549

فروتن، یعقوب (۱۳۹۶). مهاجرین بالقوه در ایران: تبیین جمعیت‌شناختی و اجتماعی تمایلات مهاجرت به خارج از کشور. دوفصلنامهٔ مطالعات جمعیتی، ۳(۲)، ۱۸۹-۲۱۶. https://jips.nipr.ac.ir/article_90960.html

فیروزی سوره، راضیه، نجاتی حسینی، سید محمود، موسوی، یعقوب، و امیر مظاهری، مسعود (۱۳۹۹). تحلیل اجتماعی تمایل به مهاجرت دانشگاهیان: مطالعهٔ موردی دانشجویان تحصیلات تکمیلی واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی تهران. جامعه‌شناسی آموزش و پرورش، ۱۳، ۶۳-۷۰. https://www.iase-jrn.ir/index.php/se/article/view/137

مشفق، محمود، و شجاعی، جواد (۱۴۰۱). پیش‌بینی تأثیر تراز مهاجرت‌ها بر شاخص‌های باروری در ایران در سناریوهای مختلف تا سال ۱۴۲۰. دوفصلنامهٔ مطالعات جمعیتی، ۸(۲)، ۱۵۱-۱۸۴. https://doi.org/10.22034/jips.2025.498109.1252

مرکز طرح‌های ملی پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات (۱۴۰۲). موج چهارم پیمایش ملی ارزش‌های و نگرش‌های ایرانیان. تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.

موحدی، بهناز، موسایی، میثم، سجادپور، محمدکاظم، متقی، ابراهیم، و بقایی سرابی، علی (۱۴۰۰). تحلیل نهادی چالش‌های مدیریت مهاجرت به خارج از کشور با بهره‌گیری از رویکرد نونهادگرایی. دوفصلنامهٔ مطالعات جمعیتی، ۶(۲)، ۸۵-۱۱۹. https://doi.org/10.22034/jips.2021.275674.1100

نوبخت، رضا و رستمعلی‌زاده، ولی‌اله (۱۴۰۲). تعیین‌کننده‌های زمینه‌ای و ساختاری تمایل به مهاجرت از کشور در بین جوانان: مطالعه‌ای در شهر بوشهر، فصلنامهٔ انجمن جمعیت‌شناسی ایران، ۱۸\(۳۶). ۲۶۵-۳۰۴. https://doi.org/10.22034/jpai.2024.2020272.1324

نیازی، محسن، حسین پناهی، حلیمه، و بایزیدی، رحیم (۱۴۰۰). مدلسازی ساختاری تفسیری عوامل مؤثر بر مهاجرت منابع انسانی از ایران. مجلهٔ مدیریت فرهنگی، ۱۶\(۱)، ۱-۲۲. https://doi.org/10.30495/jcm.2022.63350.1553

References

Abdelwahed, A., Goujon, A., & Jiang, L. (2020). The migration intentions of young Egyptians. *Sustainability*, *12*(23), 9803. https://doi.org/10.3390/su12239803

Abdollahi, A., & Rezaee, M. (2022). An investigation of inclination to migrate from Iran and factors affecting the process: Results of the secondary analysis of social capital survey in 2018. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, *14*(4), 159-187. https://doi.org/10.22035/isih.2022.4600.4549 (*In Persian*)

Abreu, A. (2012). The New Economics of Labor Migration: Beware of Neoclassicals Bearing Gifts. *Forum for Social Economics*, *41*(1), 46–67. https://doi.org/10.1007/s12143-010-9077-2

Ahouie, M., & Zare, S. (2024). Staying or Re-migrating (A Study of the Factors Affecting the Instability of Return Migration among the Specialists and Professional Iranian Workforce). *Social Studies and Research in Iran*, *13*(4), 533-549. https://doi.org/10.22059/jisr.2024.376181.1502 (*In Persian*)

Arami, S., & Azadeh, M. A. (2024). Migration as a Value (Semantic Reconstruction of Migration from the Perspective of Those Involved in International Migration). *Social Studies and Research in Iran*, *13*(2), 145-160. https://doi.org/10.22059/jisr.2024.368680.1461 (*In Persian*)

Azadi, P., Mirramezani, M., & Mesgaran, M. B. (2020*). Migration and Brain Drain from Iran, Working Paper 9, Stanford Iran 2040 Project*, Stanford University, April 2020.

Carling, J. (2002). Migration in the age of involuntary immobility: theoretical reflections and Cape Verdean experiences. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *28*(1), 5-42. https://doi.org/10.1080/13691830120103912

Carling, J., & Collins, F. (2017). Aspiration, desire and drivers of migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *44*(6), 909–926. https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1384134

Carling, J., & Schewel, K. (2017). Revisiting aspiration and ability in international migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, *44*(6), 945–963. https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1384146

Country Social Affairs Organization. (2018). *Assessment of the state of social capital in the country: Third wave*. Ministry of the Interior. (*In Persian*)

De Haas, H. (2008). *Migration and development A theoretical perspective*. International Migration Institute, James Martin 21st Century School, University of Oxford.

De Haas, H. (2021). A theory of migration: the aspirations-capabilities framework. *Comparative migration studies*, *9*, 8. https://doi.org/10.1186/s40878-020-00210-4

Elbadawy, A. (2011). *Migration Aspirations among Young People in Egypt: Who Desires to Migrate?*, Working Papers 619, Economic Research Forum, revised 09 Jan 2011.

Firozysoreh, R., Nejatihosein, S. M., Mousavi, Y., & Amirmazaheri, M. (2022). Social analysis of the tendency of academics to migrate: Case study of graduate students of Science and Research Branch of Islamic Azad University of Tehran. *Sociology of Education*, *6*(1), 132-143. https://jedusocio.com/index.php/se/article/view/137 (*In Persian*)

Foroutan, Y. (2017). Potential Emigrants In Iran: Demographic And Social Explanation Of Emigration Tendencies To Abroad. *Iranian Population Studies*, *3*(2), 189-216. https://jips.nipr.ac.ir/article_90960.html?lang=en (*In Persian*)

Haghdoost, A. A., Noorihekmat, S., Talaei, B., Malekpour Afshar, R., Salavati, B., & Behzadi, F. et al. (2022). An Investigation of Factors Associated with Emigration of the Health Workforce in Iran in 2022. *Iranian Journal of Culture and Health Promotion*, *6*(2), 205-213. http://ijhp.ir/article-1-604-fa.html (*In Persian*)

Haj Hosseini, H. (2006). A Review of Migration Theories. *Strategy*, *14*(3), 35-46. https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.10283102.1385.14.3.1.2 (*In Persian*)

Hosseinpur, B., Sadeghoghli, H., & Rouhi, A. (2020). Migration and Motivonia: The Role of Wellbeing and Well-Willing on English as a Foreign Language Learners' Desire to Migration. *Iranian Population Studies*, *6*(2), 147-181. https://doi.org/10.22034/jips.2021.254325.1085 (*In Persian*)

Iran Migration Observatory. (2022). *Iran Migration Outlook 2022*. Online publication on the Iran Migration Observatory website. https://imobs.ir/outlook/detail/22 (*In Persian*)

Moshfegh, M., & Shojaei, J. (2024). Estimation of the Effects of Various Migration Projection Scenarios on the Age Structure in Iran Until 2041. *Iranian Population Studies*, *8*(2), 151-184. https://doi.org/10.22034/jips.2025.498109.1252 (*In Persian*)

Movahedi, B., Mousaaei, M., Sajjadpour, M. K., Mottaghi, E., & Baghaei Sarabi, A. (2020). Institutional Analysis of the Challenges of emigration Management Using a New Institutionalist Approach. *Iranian Population Studies*, *6*(2), 85-119. https://doi.org/10.22034/jips.2021.275674.1100 (*In Persian*)

National Projects Office, Research Center for Culture, Art and Communication (2023). *The Fourth Wave of the National Survey of Iranians' Values and Attitudes*. Tehran: Research Center for Culture, Art and Communication. (*In Persian*)

Niazi, M., Hossein Panahi, H., & Baizidi, R. (2022). Interpretive structural modeling of factors affecting the migration of human resources from Iran. *Journal of Cultural Management*, *16*(1), 1-22. https://doi.org/10.30495/jcm.2022.63350.1553 (*In Persian*)

Nobakht, R., & Rostamalizadeh, V. (2024). Tendency of Youth to International Migration: A Study of Contextual-Structural Determinants in Bushehr City, Iran. *Journal of Population Association of Iran*, *18*(36), 265-304. https://doi.org/10.22034/jpai.2024.2020272.1324 (*In Persian*)

Pourmehdi, M., & El Abani, S. (2023). Drivers of Libyan Students' Desire for Emigration: A Cross-Sectional Study. *Migration and Development*, *12*(2), 174-193. https://doi.org/10.1177/21632324231205914

Rezaei, M., & Sadeghi, R. (2021). Migration Aspiration of Iranians and Its Determinants. *Two Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research*, *10*(18), 35-62. https://doi.org/10.22084/csr.2021.21216.1772 (*In Persian*)

Rostamalizadeh, V., & Hosseini, G. (2015). A review of remittance flows among transnational migrants worldwide, with a focus on Iranian migrants. *Population Journal*, *22*(91–92), 114–139. https://www.population-journal.ir/article_229819.html (*In Persian*)

Sadeghi, R., & Seyyed Hosseini, S. M. (2019). Tendency of Youth toward International Migration and Its Determinants in Tehran. *Strategic Studies on Youth and Sports*, *18*(43), 9-26. https://faslname.msy.gov.ir/article_295.html?lang=en (*In Persian*)

Sadeghi, R., Ghaffari, G., & Rezaei, M. (2018). The Effects of Social Capital on Tendency to Emigration from Iran. *Iranian Population Studies*, *4*(2), 83-108. https://jips.nipr.ac.ir/article_102534.html?lang=en (*In Persian*)

Stark, O., & Bloom, D. E. (1985). The new economics of labor migration. *The American Economic Review*, *75*(2), 173-178. https://www.jstor.org/stable/1805591

Taheri Demneh, M., & Kazemi, M. (2018). The Desire to Migrate Among Young Iranians; A Qualitative Study on Future Images. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, *10*(4), 53-78. https://doi.org/10.22035/isih.2018.292 (*In Persian*)

Williams, A. M., Jephcote, C., Janta, H., & Li, G. (2018). The migration intentions of young adults in Europe: A comparative, multilevel analysis. *Population, Space and Place*, *24*(1), e2123. https://doi.org/10.1002/psp.2123

World Bank, Net migration for the Islamic Republic of Iran [SMPOPNETMIRN], retrieved from FRED, Federal Reserve Bank of St. Louis; https://fred.stlouisfed.org/series/SMPOPNETMIRN, January 16, 2024.